

Geçerken

güzel bir iz bırakmak için

Nisan 2025 · Sayı: 55

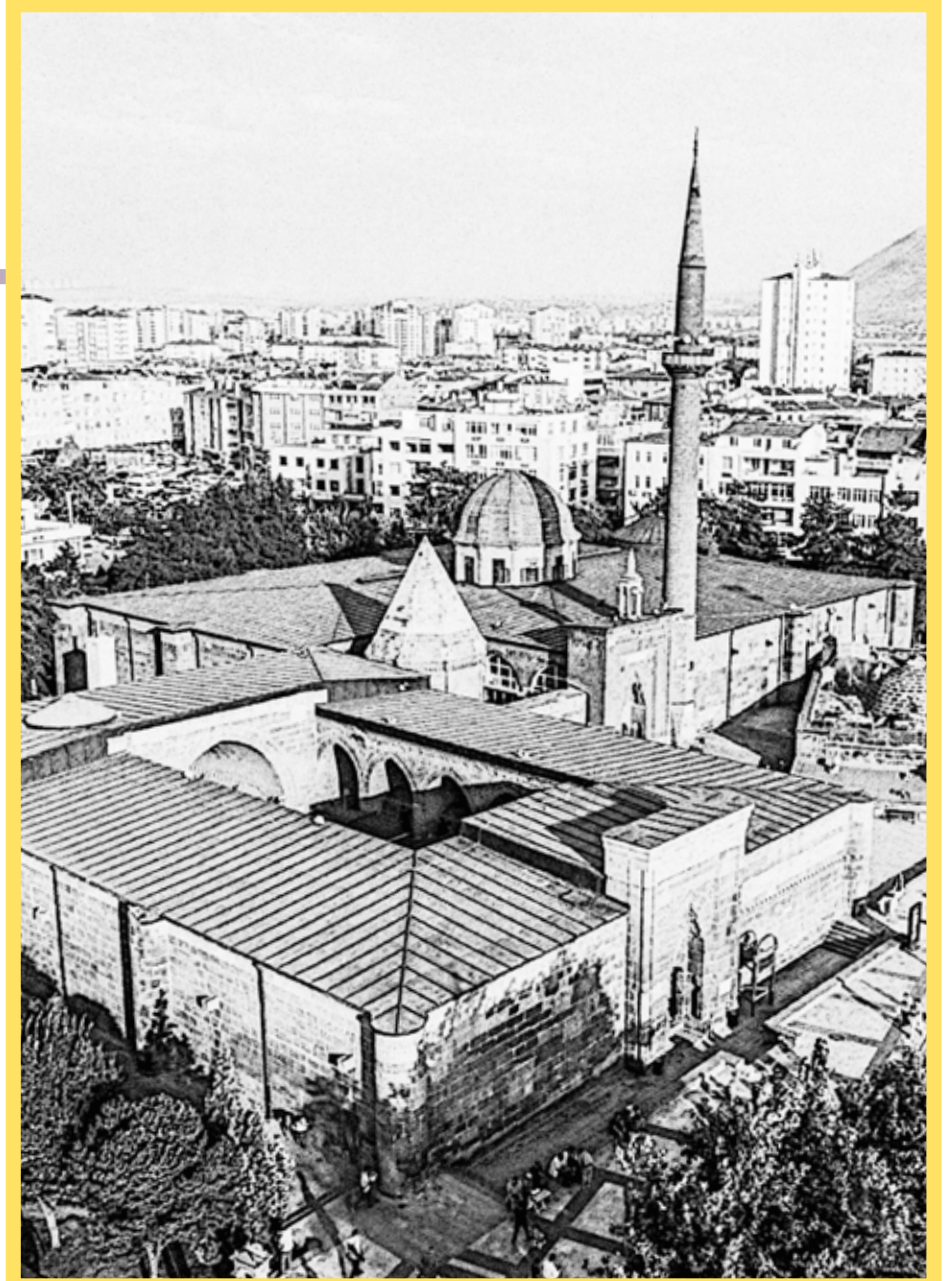

**ESKİ ESVAPLARIM, TUTUN ELİMDEN;
AYNALAR, SÖYLEYİN BANA, BEN KİMİM?**

77

Mahperi Hunat Hatun Camii ve Külliyesi

Âlimler şehri Kayseri’de Alaaddin Keykubat’ın karısı, II. Keyhüsrev’in annesi Mahperi Hunat Hatun tarafından Selçuklu mimarisinin eşsiz güzelliğini yansıtacak biçimde kesme küfeki taşından yaptırıldım. Ellerini göğe açan insanların bu yapıyı inşa ettirenlere duydukları minnetle ettikleri dualar sayesinde 800 yıldır dimdik ayaktaım. Alaaddin Keykubat tahta çıkınca ilk olarak Alanya Kalesi’ni kuşatmış ve Alanya Tekfuru’nun kızıyla inancına karışmamak şartıyla evlenmiş. Hunat Hatun’un kocasının ölümüne kadar Müslüman olmadığı, kocasının ölümünden sonra içinde hamam, medrese, cami ve kümbet bulunan bu külliye yapıldığı söylenir. Külliye adını attığınızda eyvandan bambaşka derinliklere açılan kapılar selamlar sizi. Caminin hem doğudan hem de batıdan şehri selamlayan, yedi mukarnas dizimli, bitkisel ve geometrik bezemeli taş kapılarından içeri girince istiridye kabuğu motifli üç nişle bezenmiş mihrap ve künde-kârî tekniğiyle nakış nakış işlenmiş eşsiz minberle karşılaşrsınız. Gördüklerinizin etkisiyle ve inanmanın teslimiyetiyle diliniz tutulur, gönlünüz ferahlar. Hunat Hatun’un lahitinin üzerinde yazan “Döneminin Hatice’si, zamanının Meryem’i” sözü, onun gönlünün güzelliğini ve yazgısını aşikâr etmeye yeter.

Geçerken

Nisan 2025 - Sayı: 55
ISSN: 2717-9990

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına

Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Cafer Tayyar Doymaz

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia Levent Abul

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Zeynel Abidin Akduman

Editör
Emin Gürdamur

Yayın Koordinatörleri
Selma Maşlak
Sümeyye Özgen
Zeynep Onar

Sosyal Medya
Asuman Baran

Arşiv
Ali Duran Demircioğlu

Dijital Medya ve Arşiv
Şahin Bodur

Grafik Tasarım
Epa-Mat Basım Yayın Prom. San. Tic. Ltd. Şti

Kapak Resmi
Halime Karataş

Kapak Sözü
Necip Fazıl Kısakürek

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel: 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92

Yazı, görüş ve önerileriniz için:
gecerkendergi@gmail.com

Abone İşlemleri
Tel: 0312 295 71 96 – 97
0312 295 72 05 – 06
Faks: 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr
dosabone@diyanet.gov.tr

Online Abonelik
dergiabone.diyanet.gov.tr
yayinsatis.diyanet.gov.tr

Hesap No
Döner Sermaye Daire Başkanlığı TC Ziraat Bankası,
Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN:
TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57

Yayın Türü
Aylık, Yaygın, Süreli Yayın,
Geçerken (Türkçe)

Basım Tarihi
20.03.2025

Baskı
İHLAS GAZETECİLİK A.Ş.
Merkez Mah. 29 Ekim Cad. İhlas Plaza No:11 A/41
Yenibosna Bahçelievler, İstanbul
TEL: 0 212 454 30 00

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Geçerken, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden hiçbir ortamda alıntı yapılamaz.

2 / ABDULBAKİ İŞCAN
YOKUŞLARIMIZIN
SON DURAĞI

5 / KUDDUSİ DEMİR
AYAKÜSTÜ SORULAR

6 / EMİN GÜRDAMUR
ÖYKÜDE KARAKTER:
VAR MISIN YOK MUSUN?

10 / EMRAH KANLIKAMA
KENAN

14 / İBRAHİM TÖKEL
İLERLEME FİKRİ

17 / MERVE UYGUN
ÜÇ TAVSİYE

18 / HAVA KANTAR YILDIRIM
GÜLENDER

21 / MEHMET AYCI
TASNİF EDİLMEMİŞ KİTAP DEPOSU

22 / HABİB ERDEM
TÜRKÜLERİMİZ BİZİM

24 / ZEYNEP ONAR
TAVUS KUŞU İLE KADI

26 / HACİRE BÜKÜM YILMAZ
BİR YAZI BİR ÇİZİ

27 / ŞERİF AYDEMİR İLE SÖYLEŞİ
"HER İNSAN BİR KİTAPTIR,
BİR BÜYÜK HİKÂYEDİR, OKUYABİLENE..."

32 / BİRGÜL YANGIN ASLANOĞLU
EDEBİYATIMIZIN ÇATIŞAN RUHLARININ
DOSTLUĞA UZANAN HİKÂYESİ

36 / CANAN OLPAK KOÇ
BİR BEN YOKTUR BEDENDEN DIŞARI

39 / ALİ TACAR
BAŞKA SESLER: NAJMAN DARWISH

40 / FATMA ASİYE ŞENAT
İKİ CİHAN GÜZELLİĞİ

42 / TUBA NUR UMUT
PANOPTİKON

44 / SUAVİ KEMAL YAZGIÇ
MUSTAFA KUTLU'YU OKUMAK İÇİN 10 SEBEP

46 / EMİNE KAPLAN
MİRÂİ

48 / AYŞE ŞENTÜRK
GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE

İÇİNİ Çİ

YOKUŞLARIMIZIN SON DURAĞI

ABDULBAKİ İŞCAN

Kanatlarına sabahın serinliği düşmüş mavi keleklerden daha narin bir sükûnet üzerimize çökecek bir gün. Arsız ağrılar, iyi ya da kötü huylu hastalıklar belli edecek kendini. Aklımız tahmini güç bir hızla yaşlanacak. Kalbimiz yaşlandıkça uzun bir gece görünümünde çekilecek köşesine ve sıcaklığını kaybetmiş sahipsiz odalarda güneşi bekleyecek bıkmadan. Dar vakitlere açılan pencerelerin gerisinde, sağa sola serpilten duygularla örülmüş cümleleri dinlerken, dalgalı kıyılardan ve sahillerin köpürmelerinden arınmış olarak keyifsizce dolaşacak kalbimiz. Sonra cümle eşyaya sinen anılarla yüzleşecek. Çerçevelelerinden kurtulmaya çabalayan fotoğrafların sararması kalbimizi derin bir boşluğa düşürecek ve çaresizce o boşluğun içinde bir dünya kuracak. Belki çıkmak isteyecek bir daha. İhtimal ki bir daha görünmeyi de arzulamayacak.

Böyle zamanlarda, kelimelerin taşıyamayacağı tek kişilik bir sır, yaşını ele veren hüznünlerin arasında zedelenmeden geçtikçe büyür. Bir ezginin son dizisi, serpilmesini geç de olsa tamamlayan beraberliklerin huzurlu günlerine yanaşır,

bulutların, nehirlerin ve tatlı sularla birlikte bahar çiçeklerinin nazlı kıpırdanışları eşliğinde yaraları sarmaya çabalar. Unutulmuş dehşetli bir vaktin içinde günahlardan, sevaplardan, korkulardan, endişelerden ve sonsuz bir ümitten müteşekkil çıplak bir yaşam belirir. Asude bir esinti gözyaşlarının mahrem damlacıklarını ve bu ana kadar söylenmiş şimdi de söylenmeye niyet edilen ne varsa dağıtır. Çevre civar kuşandığı anlamından soyunur, silikleşip kaybolur. Göğsün en yufka yerlerinde gezinen birkaç hisli düşünce, dilin ucunda kendini tekrarlayıp duran birkaç emsalsiz kelime ve yanaklardan süzülen birkaç sıcak damla, her şeyi hiç durmadan örseleyen kargaşanın akıntısından kurtulman için elinden tutar. Sonsuzluğa bırakılan bir soluğun eşliğinde anlaşılır ki zaman dolmuş, vakit tamama ermiştir. Öylesine görkemli, öylesine etkili ve öylesine şiddetli dokunuştur ki bu her bir şey yarım kalmış, hiçbir şey tamamlanmamıştır.

Bir daha göğe bakamayacak, yere basamayacaksın. Sabahın serinliğini hissedemeyecek, denizi seyredemeyecek, parkta, bahçede dolaşamaya-

caksın. Yağmurun huzur bahşeden sesini işitemeyecek, toprağa bıraktığı bereketli kokuyu alamayacak, çiçeklerin narin yapraklarına dokunamayacaksın. Evinin kapısını bir daha çalamayacak, çocuklarını kucaklayamayacak, bir ömür beraber olduğun eşini bir daha göremeyeceksin. Sonsuz bir sessizlikte olacaksın. Yokuşlar bir daha nefesini kesemeyecek, uzun uzun soluklanmak zorunda kalmayacaksın. Ağrılı yanların da sıkıntı olmayacak artık, onları bir daha dert etmeyeceksin.

Bir zamanlar ebedi yurda göçüp gidenlere seyirciler gibi bakıp durmuşken o büyük kıyamet tüm genişliği ile sarıp sarmaladığında neyi düşünürsün ki insan? Terk edip gideceği dünyadan geride kalanları mı? Servetini, evini, barkını mı?

Can boğaza dayandığında, bacak bacağa dolaştığında ne gelir insanın aklına? Sevinçleri, kederleri, hayalleri mi? Eşi, dostu, çoluk çocuğu mu?

Neyi düşünürsün insan o anın dehşetini yaşarken? Öteden beri kaçtığı şey ona ulaştığında, pişmanlıklar dikenli balyalar gibi yığılır mı üstüne?

Akılları başlardan gideren ızdırap ve şiddet arttığında, yakınmalar kızıl bir ateş gibi akıverir mi gözlerinin önünden? Konuşmak ister de konuşamaz mı, dokunmak ister de buna güç yetiremez mi?

Yakınlarını tanır mı insan o an, kardeşini, arkadaşını bilir mi? Görür mü gözü dünya hâliyle, işitir mi kulağı dünya kelamını?

Kim bilebilir?

Nergislerin, baldıran ve ısırgan otlarının arasından süzülüp gelen tatlı esintilerle ruha yaşam hevesi üfleyen solukların serinliği, mezarlıklardan öteye geçmediğinde eksiktir tam olduğu düşünülen ne varsa. Çalımlı rüzgârların mümkün mertebe sükûnetle dolaştığı ve ebedi âlemin kapılarını saygıyla okşadığı bu ana kucağına, bu asli mayanın has yurduna, gösterişli insan bedeni teslim olmaktan başka ne yapabilir ki.

İşte bu derin kuyu, amansız bir ateş gibi insanın içini yakan bu karanlık çukur, kimseyi geri bırakmaz, geri çevirmez kimseyi. Ne nazik bir akışla içimize sızan dünyalık hâlleri önemser ne de tereddütsüz ve sonsuz bir kabullenışı. Bu eskimez yurtların, varlığı, yokluğu, makamları, mevkileri nazarıdikkate almadan var olan bir sondan haber vermek istemeleri bundandır.

**Yokuşlar bir
daha nefesini
kesemeyecek,
uzun uzun
soluklanmak
zorunda
kalmayacaksınız.**

Karanlığın sarkaları ıssız diyarlarda salındığında gecelerin dahi uykusu kaar. Örtüsüne sımsıkı sarılmış yaşanmışlıklar da bu korkudan nasibini alır. Âdemoğlunun hırsından olabildiğince uzak bu yerler, kemik kırığı gibi acı veren bu mekânlar, insan ölülerinin sakin hâllerinden, dik taşların soğuk asaletinden çok daha başka bir yerdir. İssız diyarların unutulmaya yüz tutmuş renksiz zambaklarına benzer, keder dağıtır. Her bir mezar taşının üzerine yansıyan saf aydınlık, saklı kalan günlerin berrak hatıralarına ilişir, elem verir. Yürekten neşet eden gözyaşlarının arasından sızarak hasretlerin peşinden sürükler ve geçmişin derin akıntılarına yöneltir.

Zevkleri bıçak gibi kesen, kimsesizliğe bürünmüş bu görkemli kabristanlarda elbette terk edilmişliklerden fazlası vardır. Hayırla yâd edilenler, şerleriyle anılanlar vardır. Kabri pür nur olanlar, yeri ıstırap yurduna dönenler vardır.

Hayatımız, lezzetleri yok edenin bu haşmetli söz edişinden habersiz kuru bir gürültü içinde heba olup gidiyor oysa. Karşı koyup yüz çevirmeyecek miyiz? İimize sızan dünyalıkların serpilip boy atmasını görmezden mi geleceğiz? İtibarı olmayan huyların durmaksızın çoğalmasına izin mi vereceğiz? Bedenimiz, zayıf cüsseleri ile yere tutunmuş zarif otlar gibiyken esintili aklımızla başımızı toprağı mı gömeceğiz?

Oyalanıp durduğumuz mal mülk, arzusu olmayan için can sıkıntısından başka nedir ki?

İşığı yitirmiş göz ne yapsın sonbahar, bahar, yazı neylesin?

Mevsimler servi ağaçlarının serinliğinde gezinirken ömrün tükenişinden ürkmeyelim istiyoruz. Ahenkli sözlerden daha tesirli ahiret konaklarının ilki bu mekânlar, dünya hayatının içimize serpiştirdiğı kuraklığı bitirsin istiyoruz. Çölün en yalnız ağacı kadar yalnızlığımızdan, içine kıvranarak gömüldüğümüz ihmallerden kurtulalım, uyuyakalmayalım istiyoruz. Eski günleri hatırlatan yorgun ayakularımıza biraz can ulaşsın, acılarımız sevince dönüşsün istiyoruz. Kurumuş dudağın susamış teni için, yağmura, kara alnımızı kaldıralım, yükselelim istiyoruz. Kehkeşan ömrümüze serinlikler bıraksın, yolumuza aydınlık salsın istiyoruz. Darıdünyanın dalgınlığında kaybolmadan, zalim uyuşukluk üzerimizden kalksın, göğsümüz semaya selam ile açılsın istiyoruz. Korkularımız çekilsin yamacımızdan, yüzümüzdeki çirkin izler ebediyen silinsin, ahımız, vahımız temizlensin istiyoruz.

Sonbaharın tesirli rüzgârı hazan yapraklarını birden bire savurduğunda dolunayın aydınlık yüzüne bakarak anılarımızı yer kovuklarının soğuk diplerine istemeden teslim ederiz. Sonra toprağı düşkün yanımızla değerli bildiğimiz ne varsa ardımızda bırakarak göçe hazırlanan kuşlar gibi kanat açar, taze mevsimin yoluna düşeriz.

Yokuşlarımızın son durağı canımızı yakar.

Hiç bu kadar kendimizle baş başa kalmamışızdır.

1 "Ömür dediğin..." diye başlayan cümleyi nasıl tamamlarsınız?

Ömür dediğin değirmene benzer. Oradan saçına başına ak düşmeden çıkamazsın. Buğday öğüttüğünü sanmak ise oyalanma sebebidir. Dünyadır, öğüttükçe öğünürsün. Bu yüzden Kuss Bin Sâide'nin Ukaz Panayırı'nda okuduğu şiirdeki o bölüm yıllardır aklımdan gitmez: "Bu yer onları değirmeninde öğüttü..."

2 Hayatınızda olmazsa olmaz dediğiniz üç şey...

Hayatımda olmazsa olmaz, diyebileceğim herhangi bir şey yok. Haşa, sırdır, hikmettir, sual olunmaz. Fakat hayatımda olduğu için şükür sebebi sayacağım üç şey: Ailem, edebiyat, seyahat.

3 Bir koku var sizi çocukluğunuza götüren, o koku nedir?

Taze biçilmiş ot kokusu.

4 Şimdiki mesleğinizi yapmasaydınız ne olmak isterdiniz?

Yönetmen.

5 O kitabın/öykünün kahramanı sizi neden çok etkiledi?

Tatar Çölü ve unutulmaz karakter Drago. Dino Buzzati, Drago karakteri ile ıssız bir kalede peri kortejine takılıp kalanların hikâyesini anlatıyor. Romanda beklemenin, kaderin hikâyesini anlatıyor

Buzzati. Edebiyatı beklemenin üzerinden kurguluyor. Hayatın anlamını durmakta buluyor, durup düşünmekte, beklemekte. Bugünlerde durmayı başaramasak dahi biraz yavaşlamaya hepimizin ihtiyacı var.

6 Özlemek deyince aklınıza ilk gelen?

Annem.

7 Hayatınızda "bu benim kırılma noktam" diyebileceğiniz bir ânınız?

Şiar dergisine bir şiir ve bir öykü göndermişim. İkisi de yayımlanmıştı fakat derginin genel yayın yönetmeni Serap Kadioğlu "Sen öykü yaz," demişti. "Anlatma biçimin öyküye daha yakın." Öykü yazmaya böyle ikna oldum ve hikâye buralara kadar geldi.

8 Mevsimlerden hangisi?

Yaz. Biraz sonbahar. Kış "yoksun"luğu hatırlatıyor çünkü bana.

9 Tarihte bir olaya şahitlik etme imkânınız olsa hangi olayı seçerdiniz?

Şehrazat hikâyesini anlatırken kapı ardından dinlemek isterdim onu. Tabii bunu söylerken okur olarak sizler *Binbir Gece Masalları* gerçek mi diye soracaksınız belki? Benim için gerçek. Hatta daha gerçeğine rastlamadım.

10 Kederlendiğinizde yaptığınız şey?

Türkü dinlemek.

11 Hayatta rafa kaldırdıklarınız?

Akademi.

12 Ruhunuzda iz bırakan biri?

Annem ve şimdilerde karım. Galiba biz erkekler, kadınlar tarafından her gün yeniden doğurulmaya alışmışız.

13 En sevmediğiniz özelliğiniz?

Öfkeli oluşum. Edebiyatın dışında güzel durmuyor.

14 Ruhunuz nereli?

Buralı değil ama bilmiyorum nereli. Bilsem koşa koşa giderim.

15 Gözünüzü kapattığınızda duyduğunuz/duymak istediğiniz o ses?

Cirit meydanındaki at ve nal sesleri.

16 Geçerken gördükleriniz...

Yol, bozkır, dağ, coşkun ırmaklar, at, cirit meydanı, kar, kurt...

ÖYKÜDE KARAKTER: VAR MISIN YOK MUSUN?

emin gürdamur

Kurmacada iyi karakter, eylemlerinin iyiliği veya kötülüğüyle değil, karakterin kitap bittikten sonra da okurun muhayyilesinde yaşamaya devam etmesiyle ilgilidir. Sayfalar tükendiği hâlde yaşamayı sürdüren, okurun gündelik hayatına karışan, yorumlarına sirayet eden, dünyaya bakışını değiştiren kahraman, amacına ulaşmış bir karakterdir.

Modern dünya karakterle inşa edilmiştir. Don Kişot, Hamlet, Faust, Robinson Crusoe, Madam Bovary, Raskolnikov, Anna Karenina gibi karakterler içinde yaşadıkları kurmacalardan çok daha geniş bir alanda kültürel meselelerin, açmazların, tekliflerin taşıyıcısı olmuşlardır. Bir çırpıda sıraladığımız bu isimlerin ortak özelliği ise hepsinin uzun eserlerde teşekkül etmiş olmaları. Peki, önünde romancılar gibi uçsuz bucaksız sayfalar bulunmayan öykücünün bir karakter inşa etmesi ne kadar mümkündür? Gogol'un Akaki Akakiyeviçi, Ömer Seyfettin'in Efruz Bey'i, Refik Halit'in Yatık Emine'si, Tanpınar'ın Abdullah Efendi'si, Vüsat O. Bener'in Havva'sı, Oğuz Atay'ın Beyaz Mantolu Adam'ı, Sabahattin Ali'nin Atmaca'sı, Mustafa Kutlu'nun Sosyalist Ali'si bu soruya müspet cevap vermek için yeterlidir. Öte yandan

şunu peşinen söylemek gerekiyor. Karakter, bir öykü için olmazsa olmaz unsur değildir. Öykücü mekân ya da nesneyle de anlatısını kurmayı, temellendirmeyi, nihayetlendirmeyi tercih edebilir. Zaten karakter bir öyküyü tek başına ayağa kaldıramaz. Ama doğru dil, doğru atmosfer, doğru bakış açısıyla kurgulanan bir karakter hem kendini hem öyküyü ölümsüzleştirir.

Bir öykü yazmaya başladığımız anda bilerek ya da bilmeyerek karakterimizi ya var eder ya da yok ederiz. İnandırıcı ve akılda kalıcı bir karakter inşa etmeyi; karakterin fiziki görüntüsünü betimlemekten, çevresini aktarmaktan ibaret zannedenleri daima hüsrân bekleyecektir. Karakter sadece dış görünüş ve davranışlar değildir, duygu ve düşünce biçimidir aynı zamanda. Bir öyküyü yaşatan, hayatın içine dâhil eden, onun gerçekliğidir. Fakat bu gerçeklik dış dünyadan gözümüze çarpan ham/işlenmemiş gerçeklik değildir. Yazarın, hayatı alımlama biçimi yazınsaldır. Hayattaki karakterlerin kurmacadaki karakterlerle birebir örtüşmemesinin sebebini Necati Mert'in kurgu ile kurmaca arasındaki farka dikkat çektiği satırlarıyla açıklayabiliriz: "Kurmaca, kurguyla karıştırılmamalı. Kurgu, mekaniktir. İşçiliktir. Bu anlamda kurgu rapor-

da, tutanakta, tarihte, röportajda olduğu gibi edebiyatta/öyküde de var. Öykü de çatı çatar, parçaları takıp birleştirir, monte eder. Fark burada: Öykü, bunları öğreticilik için yapmaz. Derdi hayatla birebir örtüşmek değildir. Bu da kurmaca'dır işte. Tasarlanmış."

Sıradan Sıra Dışı Kılmak

Karakter her zaman sıra dışı insanlardan oluşmaz. O, herhangi bir insana "farklı gözle" bakmanın sonucudur. Karakter, ondaki ayırt edici vasıfların tasvirinden fazlasını ister. Ayırt edici vasıfları o güne kadar bakılmamış yerden görmek, yazılmamış yerden yazmak, karakterin derinliği için şarttır. Guy de Maupassant, *Pierre ile Jean*'ın ön sözünde Flaubert'in kendisine tavsiyelerini aktarır: "Bir şey ifade edilmek istendi mi, şimdiye kadar hiç kimse tarafından görülmemiş ve söylenmemiş bir taraf buluncaya kadar o şeyi dikkatle uzun uzadıya gözden geçirmek lazımdır. Her şeyde keşfedilmemiş bir taraf vardır. Gözlerimiz her şeyi bizden öncekilerin zihnimizde bıraktığı hatıralar ile görmeye alıştıktır. Hâlbuki en ufak bir şeyde bile meçhul bir taraf vardır. İşte onu bulalım. Yanan bir ateşi veya ovadaki bir ağacı tasvir etmek için bu ateşin veya ağacın

önünde hiçbir ateşe veya ağaca benzemeyecek bir taraf buluncaya kadar duralım. İşte insan ancak bu şekilde orijinal olur.” Maupassant, bu öğüdün devamında şunları söyler: “Üstelik yeryüzünde iki kum zerresinin, iki sineğin, iki elin, iki burnun bile birbirlerine benzemedikleri hakikatini ortaya koyduktan sonra; beni, bir mahluku veya eşyayı iyice hususileştirecek, aynı ırktan veya aynı cinsten olan mahluklardan veya eşyadan ayırt ettirecek birkaç cümle bulmaya zorlardı.”² Kısacası mesele bir ağacı görmek değil, o ağacı en meçhul yanıyla görmektir.

Necip Tosun, pek çok yazar için karakterin “yeni bir hayat teklifi” olduğunu; Gregor Samsa’nın, Genç Werther’in, Raskolnikov’un bu yenilikleriyle ölümsüzleştiklerini söyledikten sonra, yazarın bu teklif esnasında uyması gereken kuralları şöyle açıklar: “Yani yazar, karakter aracılığıyla bir hayat teklif ederken, o hayatın olmazsa olmazlarına uymak durumundadır. Bu durumda yazar sahneye sürdüğü karakteri soğukkanlılıkla izleyen bir yönetmen gibidir. Evet, kendi tasarımı bir hayatta, kendi özerkliğini koruyan kahramana hayretle bakan, silinmiş, geri plana çekilmiş bir seyirci gibi.”³

Yeni bir hayat teklifi, özgün bir perspektif demektir. Çoğu kişinin büyük bir yanlış anlamayla güldürü zannederek okuduğu *Don Kişot* için, Garaudy’nin “ustadım” demesinin sebebi yalnızca içinde şifrelenmiş derin Endülüs ruhu mudur acaba? Bunun cevabını kendisinden dinlemekte fayda var: “Don Kişot, tarihteki sahte gerçekten daha doğrudur. Gerçek doğru, hayata bir

anlam kazandırır, yeni bir hayatın temelini atar. O yüzden Don Kişot, Jül Sezar’dan daha fazla gerçektir. Jül Sezar benim için nedir? Sadece, tarih adı verilen kitaplarda var olan biri. Don Kişot ise sanki sahte gerçeğe meydan okurcasına, hayatımızda hep yaşar ve her an yeniden doğar.”⁴ Anlaşılan o ki Garaudy için eser, aydınlanmacı, katı pozitivist istikbalin de eleştirisidir. Yani eser bir teklif, bir perspektif barındırmakta; sahaya sürdüğü özgün kahraman, dünyada yaşamış pek çok insandan daha gerçek bir karakter olarak tecessüm etmektedir.

Bir Karakter Tasarlamak

Yazarın da okurun da “temel özelliklere” ihtiyacı vardır. Pearl Hogrefe, “Okura her şeyi anlatmak yarar sağlamayacak, büyük olasılıkla kafasını karıştıracaktır. Böyle bir metin, yoğunlaştırılmış bütünlükten yoksun, belli belirsiz göndermelerle düzenlenmiş olarak kalacaktır.”⁵ der. Yazar, karakter inşa ederken insan davranışlarından, o güne kadar hayata dair gözlemlerinden, bu gözlemlerin hafızasına yığıldığı müşterek kanaatlerden yararlanır. Kahramanın karakteristik özelliklerini bir çırpıda sıralamak, onun hayatını özetlemek çoğu zaman ters teper ve inandırıcılığı yaralar. Bir insanı bir insana anlatmak ne resim yapmaya ne heykel yontmaya benzer. İnsanın yazınsal işlenişi, sanatın en karmaşık yollarındandır. Keşfettiği yolda yürüyen sanatçı, bu güzergâhı mutlaka işe yarar düşüncesiyle başkalarına veremez çünkü bir öyküde işe yarayan, diğerinde yaramayabilir. Bir karakteri var eden, diğerini yok edebilir.

Önemli olan kendi mevcudiyetine sınıksız tutunan, öyküyle arasında bütünleştirici bağlar kuran karakterler ortaya koyabilmektir. Bazı yazarlar, devasa bir saray inşasına koyulurlar. Büyük, ihtişamlı bir saray yapmaya niyetlenen kişi avlusu, revakları, havuzu, balkonları, vitrayları, kabul odası, kubbeleri, eyvanları, tonozlu nişleri, kündekari kapıları, merdivenleri, tırabzanları düşünmek, hiçbir ayrıntıyı ıskalamamak, mimarının estetik bütünlüğünü korumak durumundadır. Böyle bir yapıt, sanatçının aylarını, yıllarını alabilir.

**Doğru atmosfer,
doğru bakış açısıyla
kurgulanan bir
karakter hem
kendini hem öyküyü
ölümsüzleştirir.**

Bu sarayın pencereleri uyumsuz, balkonları muvazenesiz, merdivenleri eksik ise sonuçta elimizde yanlış, yakışksız bir yapı kalır. Kulağa biraz acımasız gelebilir ama verilen emeklerin, uykusuz gecelerin sonuca katkısı olmaz. Diğer bir kişi ise küçük bir köy evi inşa etse; pencereleri taksa, duvarları kireçlese, avlusunu süpürse ortaya mis gibi bir sonuç, tamamlanmış bir yapıt çıkar. İkincisi, bütünlüklü varoluşu sebebiyle ilkinden daha iyi, daha estetikdir. En azından sanatta bu böyledir. Bir karakteri kâmilten tasarlamak, onun hakkında sonsuz bilgi yığınını okurun önüne dökmekle değil, onu doğru parçalarla örmekle mümkündür.

Bazı karakterler anlatılarak bazıları ise gösterilerek inşa edilirler. Bu iki yöntemin aynı anda kullanımı daha yaygındır. Bunlardan hangisinin ne zaman devreye sokulacağı, hangisinin öne geçeceği öykünün akışıyla, yazınsal estetiğinin ihtiyaçlarıyla belirlenir. Kahramanın kısa birkaç cümleyle özetlenebilecek yanlarını, okurun sabrını zorlarcasına uzun uzadıya sahnelemenin kimseye faydası olmayacaktır. Bu durumda yazar doğru seçimler yapmalı, tasvir ve hülâsa edişlerde klişelerden alabildiğine kaçınmalı, özgün ifadeler, özgün yorumlar bulmalı, güçlü çağrışımlara başvurmaldır.

Anlatmak ve Göstermek

Mithat Enç, *Uzun Çarşının Uluları*'nda her biri muhteşem karakter öyküleri kaleme almıştır. Kitabın ilk öyküsü olan "Aktar Musa Efendi"⁶ pek çok bakımdan konumuza ışık tutacak özellikler barındırır. Mithat Enç, anlatılarında kendini saklamayan bir öykücüdür; yazar olarak anlatıcı sesin içindedir. Seçtiği karakterleri tanıyor oluşu, onun bu tavrını metnin kolayca

sindirmesine olanak verir. Her bir karakteri zengin bir dille tasvir eden yazar; onların söz, eylem ve düşünce bütünlüğünü nesnel bir çerçevenin içine yerleştirir. Öyle ki bazen kelimeler aradan çekilir, kahraman etiyile kemiğiyle karşımızda belirir: "O hiçbir yanılla öteki çarşı esnafına benzemezdi. Her kıvrımı üzerinde titizlikle durulmuş sarı, ince ahmediye sarığından ayaklarındaki lapçinli mestlerine kadar kılığının tümü titiz, temizlik ve düzene düşkün bir çebebiyi andırırdı. Kaşları daima, iki iri uzatma işareti gibi hayretle kalkmış, burnunun aşağısına doğru yerleştiği, teneke çerçeveli gözlüklerinin üstünden bakan kahverengi gözlerinde, masal dünyasını seyreden çocuksu bakışların duru hayranlığı ışıldardı. Soluk, ince uzun, sakalsız bir yüzü vardı. Kısa kırılmış bıyıklarının altında, dudakları daima, derin düşüncelere dalmışçasına büzüşük dururdu. İnce narin parmaklarıyla, dükkânın arkasındaki tezgâh boyunca dizili ufak teneke ibriklerinden beyaz havanına niteliklerini ancak kendinin bildiği renk renk sıvılar aktarırken görünce onu, toprağı altına çevirmenin yollarını arayan Ortaçağ simyagerlerinden sanılabiliirdi." Bu alıntıda karakteri "anlatarak" tasvir eden Enç, okurun kanaatini de devreye sokmak için zaman zaman "göstermek" usulünü de kullanır. Yazar, Aktar Musa Efendi'nin müşteriler arasında zengin fakir, çocuk yetişkin ayrımı yapmadığını belirttiikten sonra, topacı için ip almaya gelen çocuklara, "Ne buyurdunuz efendim?" diye sorduğunu aktarır. Bu diyalog cümlesi, kahramanın daha net çizgilerle muhayyilemizde belirmesine imkân verir.

Bir metinde karakterin özellikleri peş peşe sıralandığında hâliyle ortaya nahoş bir durum çıkacak,

tasvir bombardımanına maruz kalan okur bir adım geri çekilecektir. Bu sebeple karakterle ilgili açıklamaları, betimlemeleri metnin doğal akışı içinde yerleştirmek gerekir. Bu konuya aynı öyküden bir misal verebiliriz. Aktar Musa Efendi'nin, kitapları raftan çektiği sahnenin devamına bakalım: "Gözlüğünü özenerek burun kemerine yerleştirdikten sonra sayfaları incitmekten çekiniyormuşçasına özenle çevirip okumaya başladılar." Yazar "onun burnu kemerliydi" demek yerine, burnunun kemerini başka bir eylemin doğal bir parçası olarak konumlandırmış, aslında öykünün girişindeki tasviri sonraki sayfalara yayarak pekiştirmeyi ustalıklı sürdürmüştür.

Bir karakterin belirginleştirilmesi için yan karakterlerden faydalanmak, karakterin öne çıkan özelliklerini diğerlerinin arasında görünür kılmak yaygın yöntemlerdendir. Bu nevi gizli açık çatışmalar, kahramanı sürekli kendisi üzerinden tanımlamak zorunluluğunu hafifletir; yazar, başkaları dolayısıyla da kahramanı inşa eder. Aktar Musa Efendi eviyle işi arasında bir tenakuz yaşamaktadır. Öykü bize onun eve geç gittiğini, evden erken ayrıldığını söyler. Bunun sebebi ise Aktar Efendi ile karısı Zellah Teyze'nin birbiriyle hiçbir şekilde uyuşmayan yapısıdır. Aktar Musa Efendi'nin dükkânında raflardaki kutular, "hazırol nizamında, denetimi bekleyen asker dizileri kadar düzenli" iken Zellah Teyze, soyduğu sebzelerin kabuğunu havuzun çevresine saçan, boşuna külfet saydığı için yatak serip toplamayan, her şeyi olduğu gibi bırakan biridir. Ayrıca Musa Efendi ciddidir, yalnızlığı sever. Zellah Teyze ise neşelidir ve sürekli insanlarla iç içe olmak ister. Mithat Enç, karı koca arasındaki zıtlıkları bir çatışma unsuru olarak kullanmaz; aksine, karı kocanın

daha sonra hayırsız oğul karşısında bir araya gelmesini manalı kılacak bir ayrıntıya dönüştürür.

Maskenin Ardındaki Tasarım

İyi bir öyküde karakter, sayfalar boyunca toprağa bir batıp bir çıkan örüntüler hâlinde inşa edilir. Onun varlığı, kişiliği, kimliği, değişimi, tepkileri, jestleri, konuşmaları, susmaları, giyim kuşamı, düşünceleri, ön yargıları bir bütün hâlinde bu insanın hizmetine tabi olur. Yazar, karakterin hayata bakışını, zaaflarını, korkularını bilmeden onu hakkıyla tasarlayamaz. Tam da bu sebeple yazara, insanları gözleminden fazlası gerektir. En sıradan karakterin teşekkülünde bile topyekûn insanlık bilgisine ihtiyaç duyulur, velev ki bu bilgilerin azıcık bir kısmını kullanacak olsa bile. Mithat Enç, Aktar Musa Efendi'yi inşa ederken sayfalar boyunca toprağa bir batıp bir çıkan ama hep aynı gayeye hizmet eden parçalar kullanmıştır. Komşu esnafın namaza gittiği saatlerde onun el yazması ve taş baskısı kitaplara gömülmesi; telgraflar ve elektrik hakkında bazı bilgilere sahip olması; oğlunun adını, bilgili, ferasetli olsun diye filozof-şair Vehbi'nden mülhem Vehbi koyması, öykünün sonlarına doğru eski dostu Müderris Abdullah Efendi ile hayır, şer ekseninde felsefi bir sohbete tutuşması, Aktar Musa Efendi'nin karakterini sahil bir şekilde inşa eden örüntülerdir.

Aslında "Aktar Musa Efendi" bir dönem ve atmosfer öyküsüdür de. Yazarın mekânla, eşyayla, zamanla kurduğu münasebet, karakterin belirginleşmesini kolaylaştırmıştır. Nitekim Tomris Uyar, atmosfer öykülerinin sahil karakter yaratmak konusunda daha elverişli olduğunu söyler. "Bu hikâyelerde ilk göze çarpan özellik, okuru da hikâye

kişileriyle birlikte bir atmosfer içine sokmak, etki altına almak ve o etkiyle, o havayla durmaksızın beslemek çabasıdır."⁷ Mithat Enç, zikrettiğimiz öyküsünde tam olarak bunu başarmıştır.

Karakter maskelerin altındaki yüzü, yüzün altındaki niyeti de içine alan geniş bir tasarımıdır. O, yazar tarafından köleleştirilemez, araçsallaştırılamaz. Kahramanlar öfkeli, munis, tezcanlı, maceracı, yargılayıcı, anlayışlı, bencil, tutarsız, anlayışlı, geçimsiz, otoriter, özgüvenli, korkak olabilirler. Onların özgür bırakılması, kendi ellerini kullanarak kendilerini inşa etmesi gerekmektedir. Bir öyküde karakter, kendini kimseye sevdirmek zorunda kalmadan var ettiğinde gerçek bir karakter olur.

Kaynakça

1. Necati Mert, "Biyografik ve Otobi-yografik öyküde ve 'Ben' Öyküsünde Yazar-Karakter İlişkisi", *Heceöykü*, 2007, S. 22, s. 88.
2. Guy de Maupassant, *Pierre ile Jean*, Çev. Bedia Kösemihal, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul: 1947, s. XIV, XV.
3. Necip Tosun, "Karakter: Yeni Bir Hayat Teklifi", *Heceöykü* 2007, S. 22, s. 48-50.
4. Roger Garaudy, *Don Kişot: Yaşanmış Şiir*, Çev. Cemal Aydın, TEV, İstanbul: 2016, s. 13-34.
5. Pearl Hogrefe, "Karakter: Yaşama Geçirmek", *Öykü Yazma Teknikleri*, Haz. Salih Bolat, Varlık Yayınları, İstanbul: 2020, s. 157.
6. Mithat Enç, *Uzun Çarşının Uluları*, Ötüken Yayınları, İstanbul: 1997, s. 9-24.
7. Tomris Uyar, "Hikâyede Yoğunluk", Haz. Feridun Andaç, *Öykücünün Kitabı*, Varlık Yayınları, İstanbul: 1999, s. 258.

Hayır, buralar eskiden dutluk falan değildi. Orası tevattür, sonradan görmelerin maziyle istihzası oldum olası canımı sıkar. Bağışlayın ama hikâyelerine mekân arayanların meskenleri yükseldikçe gönülleri biraz alçaldı sanki. Tevazu, toprağa yakın tek katlı kâgir yapıların kucağında kaldı. Kabul etmek lazım, Babil Kulesi misali şerefiyesi arttıkça başının göğe ereceğini sanan müşteriler de müteahhitlerin iştahını iyiden iyiye kabarttı. Pervasızlık diz boyu. Gökdelenleri şehrin mezar taşlarına benzeten repliği yorgun zihnim hangi filmde devşirdi, hatırlayamıyorum şimdi? Bulanık! Unutkanlığımı ben yaşıyorum, hanım B12'ye. "Sen yakında bizi de unutursun Bey!" diyor şaka yollu, "İyice bunamadan burayı satıp bir daireye yazılsak ya, şu apartmanlardan? Kümes gibi kaldık burada! Hem bak, Kenan rayları göremezse perişan oluruz!"

Doğru söze ne denir?

Ne denecek, hakikat! Kenan trenleri göremezse hâlimiz harap. Buna bir diyeceğim yok. Dört bir yanımız şantiye, atsız pusatsız çevrildik. Beyaz mendil sallama vakti! Yenildik. Çok sürmez, eli kulağındadır, bizim fakirhane de plazaların duldasına gürk tavuklar gibi ışsız yatacak.

Üç beş aya kalmadan raylarla aramız açılacak. Geriye keskin, tiz bir tren düdüğü kalacak. Akıntıya kürek çekilmez. İnadin lüzumu yok. Fakat ata yadigârı topraktan geçmek kolay mı? Maziye mezata çıkarmak kanıma dokunur. Kan dedim de aklıma düştü, en son ne zaman ölçtürdüm B12'yi? Hanıma sormalı.

Kenan bizim büyük oğlan. Marazlı, anadan doğma kas hastası, tasvire ne hacet? Christy Brown'un hareket eden tek uzvunu -sol ayağını- da al çıkar bedeninden, işte sana bizim oğlan. Akli melekeleri yerinde ya, Kenan iradedden mahrum, anasına mahkûm. Günebakanlar bile yüzünü ışığa çevirir insiyakla, gel gör ki bizim oğlan... Otuzuna merdiven dayadı lakin bebekliği bitmez. İmtihan dünyası. Neyse! Allah razı olsun hanımdan, yüksünmez. Bir günden bir güne şikâyet ettiğini duymadım. Merhametin kulda tecellisi bizim Fatma Hatun, tesellisi umulur ki cennet. Ecrine versin Allah. Sabır acıdır, meyvesi tatlı. Kenan doğduğundan beri misafirlik nedir bilmez kadıncağzı, hısım akraba görmez, varı yoğu konu komşu, o da bir kahve içimi. Engelli anasına avludan ötesi irak. Yemeğini yedirir, banyosunu yaptırır, altını değiştirir, üstünü giydirir. Gün ayınca pencere kenarına dizili saksıların yanına kor

oğlanı, sırtına bir destek, yanına yöresine minder, döşek; uykusu gelene kadar orada öylece hareketsiz katarların geçişini izleyecek Kenan. İzlesin. Hayatta başkaca sevinci yok. Ne düşünür bilmem, mana âlemi bana muğlak. Kelama izin vermez ki çarpık ağzı, gözlerinden anlar Fatma Sultan Kenan'daki ahvali. Ben anlamam, "hiçlik zirvesi" diyordu oraya Filibeli Ahmet Hilmi, "Bir kalpte emel olursa yollarda kalır. Oraya canlı cenaze çıkabilir. Sen kendinde öyle bir kuvvet hissedebiliyor musun?" Nerede? Vallahi hissetmiyorum. Bir arzum da yok hâlbuki hayattan. Dağına göre kar veriyor Mevla. Dağın eteğinden bile tutamadım ben. Kaldı ki zirve? Tek bir emelim varsa hayatta, o da Kenan'dan evvel ölmesin Fatma Hatun, hepsi bu.

Envaiçeşit çiçek dizili saksılarda, boy boy. Menekşe, hatmi, begonvil, küpe çiçeği, şebboy... Gül yok içlerinde. Neden yok? Nedeni ne bilsin nadan? Hikmeti hanımın gönlüne ayan. "Benim gülüm Kenan." der Fatma Sultan, "Habibimin kokusu!" İşte bu yüzden dikensiz güldür bizim Kenan, anasız kuru çöldür.

Küçüğü Murat, öğretmen. Kenan'ın aksine sıhhatli, yakışıklı, dalyan gibi. Kargaya yavrusu şahin görünür

“

...dikensiz

gldr bizim

Kenan, anasız

kuru çöldür.

deme. Grnsn. Kime ne zararı var? Bakmaya kıyamazsın. Hani biz kıyamayız da bir kıyan bulunur elbet. Başgöz ettik çok şükür, Doğu'ya tayin oldu. Eşi de ğretmen, adı neydi gelinin? Hay Allah, dilimin ucunda. Yok yok bu böyle olmaya-cak, şu B12'yi bir ltrmeli. Düşük çıkarsa ne l, tedavisi var. ıkma-za? Yandık. Bunun alzaymırını var, demansı var, Allah korusun. Hanım iki biareyle ne yapar? Ne diyordum ben? Ha tamam hatırladım.

Kardeşi gidince ilkin biraz üzüldü Kenan, szld, sonra alıştı. Murat hikâyesini ayırınca evden Kenan'ın tekerlekli sandalyesi sırtı iki büklüm eşiekteki duvara yaslı kaldı. ocuğu kim gezdirecek? Bende derman yok ki! Olsa ne olur? “Evden uzaklaşma Bey!” diye tembihliyor sık sık Fatma Hanım, “Maazallah çocuğu bir yerlerde unutursun! Hadi seni bir tanıyan olur, kolundan tutar getirir, Kenan'ı kimse bilmez.”

Doğru. Kimde ne var, kimse bilmez, yalnız O bilir. Boğazım düğümleniyor. Hanıma, “Tembihini hatırlar-sam götürmem de...” diyemiyorum. “Murat yakında gelecek, gezdiren kardeşini, alır istasyona götürür, ka-tarları gösterir.” diyorum. Diyorum demesine de...

şark hizmeti bitince dönüp gelirler diye mit ediyor Fatma Hatun, gelin hanım pek oralı değil. “mit kötüdür.” diyordu Nietzsche, filozof olsan nolur Hakk'ı bilmeyince. Ümit iyidir. Allah'tan mit kesilmez. Ha ha-tırladım bak. Allah iyiliğimi versin.

Adı Neriman gelinin. Bir yere mi yazsam acep? İyi de yazdığımı nasıl hatırlayacağım? Oluyor arada böyle, hafıza iyice zayıfladı, bellek dolu. Çocukların şark hizmeti biteli iki yıl oluyor, söylesem bir dert söyle-mesem... Bu giz beni yiyip bitirecek. Bitirsin. Oğlanla arayı bozmasın da tek Neriman, hanımın umudunu zmem ben.

Doğu Ekspresi olacak bu geçen. Kenan'ın gözleri ışıldııyor. Fatma Sultan'a söylemedim henüz, oğla-nın engelli aylığı yatınca yataklı bir vagon tutacağım, Kars'a. Kardeşi gözünde ttyor. Can tende iken şu çocuğu Murad'ına erdirmeli. Sivas, Erzincan, Erzurum, Kars...

“İkindiyi kıldın mı?”

Hayaller leminde hakikate çağırıyor hanımın sesi. ağırıyor çağırmasına da... Yahu ben kıldım mı namazı sevgili okur? Hatırlamıyorum. İnsan nişyan ile maluldür lakin... Allah'ı da unutur mu? Sen misin Nietzsche'ye bilmişlik tasla-yan? Neymiş efendim, bizden filozof ıkmazmış! ıkmış işte, Nurettin Topçu. Nereye yazmıştım sözünü, tamam buldum; “Allah'a götüren yol, ızdırabın yoludur.” “Kaldırma seccadeyi!” diyorum hanıma, “İzdi-rabı dindirelim.” Kenan'ın ağzındaki salyaları siliyorum, saçlarını dzel-tip kulağına fısıldıyorum, “Seni o trene bindireceğim Kenan, az kaldı, sabret!” Gözlerini yumuyor. Sonra göz pınarlarından yaşlar süzülüyor. Ah Kenan! Abdesti senin gzyaşla-rından alsam!

“Ağlatmışsın yine Gül’ümü herif!” diyor hanım odaya girerken, “Kim bilir ne dedin yine çocuğa?”

“Ne diyeceğim Fatma Sultan, Allah seni başımızdan eksik etmesin, dedim.”

“Seni de efendi!” diyor, sesi biraz donuk.

“Sende bir hâl var.” diyorum kuşkuyula. Doksandokuzluğu elime tutuşturuyor, dizlerini sıvazlıyor; ağrısı çok, neşesi yok.

“Murat aradı az evvel, selamı var.”

“Aleykümselam, kelamı?”

“Gelin hamileymiş, gelemiyorlar.”

“Gözün aydın Hatun, tek derdin bu olsun. Neye içerledin sen bu kadar?”

“Çok zaman oldu.”

“Muştuyu Kenan versin o vakit sana.”

“Ne muştusu?”

“Anlat oğlum annene. Ben namaza duruyorum.”

“Nasıl anlatsın çocuk Allah’ını seversen?”

...

Gün akşamıdır, üzerimize yıkılır. Radyo, süregiden yeknesanlığın yegâne ilacı. TRT Nağme direniyor

çağa. “Geçmesin günümüz sevgilim yasla / O güzel başını göğsüme yasla...” Eline geçirmiş kör bir keski, usul usul ne varsa yontuyor zaman. Melâli anlamayan nesle âşına değiliz, diyordu Haşim. Gel gör şimdi bizdeki garabeti şair. Akşam yine akşam da bir günün sonundaki arzu senin zamanındaki ile bir mi? Fatma Sultan gözlerini yüzüme dikmiş bakıyor nicedir. Bir kabahat işledik anlaşılan. Çıkar birazdan kokusu. Koku demişken bu koku? Diyecek, diyemiyor Hatun, kıvranıyor. Radyonun sesini kısıyorum. “Çıkar ağzındaki baklayı Fatma Sultan, Kenan değilim ki ben gözlerinden anlayayım.”

“Ben sana mutfağa girme demedim mi efendi?”

“Bilmem. Dedin mi?”

“Dedim.”

“Ne olmuş dedinse?”

“Çay koymuşsun ocağa aklın sıra, su koymayı unutmuşsun, yakacaksın bizi bir gün.”

Susuyorum. Pencereleri açıyor Hanım, kokusu çıkıyor, korkusu çıkmıyor. Yüzleşmek, çürüyen bedenle, tavsayan şuurla yüzleşmek... Mahcubiyetim bana yeter. Hâlime üzüldüğünü biliyorum, onun da elinden bir şey gelmiyor. “Canın sağolsun Bey.” diye teselli ediyor, “Bir kahve yaparım şimdi sana, sıkma canını.” Radyonun sesini açıyorum. “Gözler kalbin aynasıdır,” diyor Emel Sayın,

“Yalan nedir bilmez onlar.” “Sık-mam!” diyorum dişlerimi sıkarken.

Kenan uyuyor. Gece sessiz, dipsiz bir kuyu gece... İş makinelerinin sesi kesiliyor, şantiyelerden el ayak çekiliyor. Katarların sesi doluyor açık pencerelerden içeri. Kahveleri getiriyor Hanım. “Gidebilir miyiz ki Bey?” diyor Fatma Sultan, “Kenan çok heveslendi.”

Biliyorum, en az Kenan kadar onun da hayallerini süslüyor Doğu Eksperisi. Şarkıların da hikâyeler gibi bir sonu var. “Gözden kalbe bir yol gider,” diyor Emel Sayın, “Ayrılanlar kavuşurlar.”

“Gideriz.” diyorum endişelerini gidermek için, “Allah izin verirse gideriz elbet.” Yüzüne küçük bir tebessüm yerleşiyor. Bileğindeki yadigârı -burma bileziği- çıkarıp uzatıyor, “Eli boş gidilmez Efendi.” diyor. “Bozduruver, çocuklara bir şeyler alalım, toruna da.”

Yutkunuyorum. Fincan, titreyen ellerimi ağır bir yükmüş gibi yer çekiminin mukavemetine terk ediyor. Sonra aklıma düşüyor, “Sahi Hatun...” diyorum radyoyu kapatırken, “Kız mı olsun istersin torun, erkek mi?” Acı acı gülüyor. Sofanın açık kapısından Kenan’ın odasına bakıyor.

İLERLEME FİKRİ

İBRAHİM TÖKEL

İşle birlikte duraklamak olarak kutlama, aslında zaten duraklamaktır, dikkat etmektir, sorgulamaktır tefekkürdür, beklentidir, daha uyanık bir merak duygusuna geçiştir. Yani etrafımızda bir dünya olduğuna, varlık olduğuna ve hiçbir şey olmadığına, şeylerin olduğuna ve bizim de onların ortasında olduğumuza duyulan hayrettir.

Martin Heidegger

Türk modernleşmesinin ve elbette bütün modernleşme projelerinin en büyük kutsallarından biri de ilerleme fikridir. İlerleme düşüncesi sadece Batı dışı modernlerin başlıca saplantısı değil bizzat Batı Bloku içinde kabul edilen merkezî ülkelerin de uğraşısı olmuştur. Almanlar, 18. ve 19. yüzyılda İngilizlerden ve Fransızlardan geri kaldıklarını düşünüyordu. Büyük Germany, birliğini sağlayamamış, modernleşmesini tamamlayamamış, bu yüzden söz konusu ülkelerden geri kalmış sayıyordu kendini. Alelacele eğitim reformları, ulusalcı fikirler, sanayileşme, dil ve kıyafette büyük devrimler(!) yapmışlardı. Almanya'da 1815'lerde geleneksel kıyafetlerin giyilmesi yasaklandı, folklorik öğeler gericiliğin göstergesi olarak ilan edildi. Aynı şey Japonya'da Meji Restorasyonu döneminde yapıldı, keza İtalya da birliğini geç sağladı ve pek çok siyasal reform hareketlerine girişti.

Bütün bunların yanında hem kendi hem de Batılılar gözünde bir Şark sorunu olarak beliren Türkler de geri kalmadılar. 19. yüzyıl baştan sona bir yenilenme ve reform dönemi. 20. yüzyıl bu yenilenme ve ilerleme faaliyetlerini devrimler seviyesine çıkardı. Çağdaş ülkeler seviyesine çıkmak, Batılaşmak en önemli hedefimiz oldu. Mürekkep ehli bu acı ve sonsuz hikâyeyi iyi bilir, burada tekrar etmenin âlemi yok. Fakat tartışılması gereken çok temel bir fikir var: İlerleme nedir? Başı sonu belli, sınırları çizilmiş bir ilerleme fikri var mıdır? Sürekli ilerlemek, yetinmemek, sınırsızca eylemde bulunmak, uçsuz bucaksız imar etmek, dünyayı modern kurallar çerçevesinde bayındır kılmak bize ne getirdi?

Modernleşme dediğimiz insanlık durumunun belli başlı büyük idealleri ve kuralları var. Kontrol edilebilirlik, hesaplanabilirlik, nesnelleştirilebilirlik gibi. Bunlardan biri de ilerleme düşüncesi. Şöyle demek daha uygun olacak: “İlerleme, insan yaşamında doğal olarak bulunan daha iyi durumda olma beklentisinin bir ifadesidir.” Bu bağlamda kökleri eski antikitede Yunan düşüncesine kadar uzanan ilerleme fikri, Batı düşünce geleneğinin temel argümanlarından biri olmuştur. Bütün bu temel referans noktaları modern Batı bilimini doğurmuş, bu bilimsel anlayış da dünyaya tahakküm etmek ile neticelenmiştir. Nihayetinde “Bilgi sadece gerçeğin seyredilmesi değil, doğa üzerinde egemenlik kurma, doğayı insanın isteklerine uygun hâle ge-

tirme çabasıdır.” Çok iyi bildiğimiz üzere bu anlayış bugün hâlâ ateşi sönmeyen sömürgecilik ve emperyalizm ile neticelenmiştir.

İnsanlığın sürekli iyiye gittiği, hayatın gittikçe mükemmelleştiği fikri Avrupa merkezli bir fikirdir ve ilginç olan sadece Avrupalılar için geçerlidir. Bunu asla unutmamalıyız. Avrupa ve “ötekiler” fikri asla kapanmayacak bir açıklığı, uçurumu ifade eder. Batı dışı ilerlemeler hangi boyutta olursa olsun Avrupalı bireyin yetkinliğine ve mükemmelliğine erişemez. Bu ön yargı, temel kabul toplumsal evrim düşüncesiyle birleşerek Avrupa ideolojisinin, Avrupa fikrinin temellerini oluşturur. Bu ön kabul diğer taraftan Yahudi-Hristiyan ahlakının devamıdır. Bu yüzden Avrupa merkezli aydınlanmacı Yahudi-Hristiyan gelenek, kendi dışında bir varlık alanının (Müslüman, Hindu, Afrikalı, Çinli) başat bir güç olmasına asla tahammül edemez. Tahammülün ötesinde böyle bir varlık alanını tahayyül edemez.

Sürekli ilerleme fikri, modern bir mit ve hurafeden başka bir şey değildir. Oysa hem Doğu’da hem Batı’da geleneksel toplumların tarih anlayışı ilerlemeci değil döngüseldir. Buna göre insanlık sürekli iyiye gitmez. İnsanların, toplumların iyi zamanları kötü zamanları vardır. İnsan hayatı gibi toplum hayatında da inişler ve çıkışlar vardır. İnsan, otantik varlığını sürekli ve amansız bir ilerleme ile değil; yavaşlama, durma ve kendi varlığı üzerine düşünme ile

elde eder. İyi bir müzik duyduğumuzda yavaşlarız, güzel bir manzarada durup şöyle bir bakarız, çok iyi bir sanat eseri gördüğümüzde çakılıp kalırız. Çünkü bizi köklerimize yaklaştıran şey ancak yavaşlarken elde edeceğimiz düşünceli hâldir (tefekür). Varlık ve kendiliğimiz üzerine tefekkür ve teemmül etmek bizi sahici varoluşumuza daha çok yaklaştırır. Bu bakımdan hızla birlikte seyreden sürekli ilerleme fikri insanı kendi doğal varoluşundan gittikçe uzaklaştırmaktadır.

Türkiye kendi üzerinde yeterince düşünmemiştir. 200 yıldır süren amansız modernleşme, bir toplumun kaldırabileceğinden çok fazla macera, devrim ve reddiye esnasında kendi üzerimize nasıl düşünebilirdik ki? Kafka’nın dediği gibi “Senden her an hazır olmanı bekleyen bir hayata ne zaman hazırlanabilirsin?” Bir yandan sürekli gözümüze sokulan Batılı ülkeler, insan hakları, endüstri devrimleri, diğer yandan geri kalmışlığımız üzerinden köpürtülen geç kalmışlık psikolojisi Türkiye’yi içinden çıkılmaz bir ilerleme fikrine mahkûm etmiştir. Bu kaygı, Türkiye’ye ve Türklere kendi otantik kimliği üzerine düşünme fırsatı vermemiştir.

Kendimize haksızlık etmekten vazgeçelim. Türkiye büyük nüfusu, diplomatik gücü, şehirleşme kapasitesi, stratejik imkânları açısından pek çok meselesini yoluna koymuş bir ülkedir. Bunların yanında tarihsel ve kültürel kapasite açısından da elinde son derece güçlü enstrü-

manlar barındırır. Ancak ülkenin ve toplumun kendi varlığı ve hakikati üzerine durup düşünmesi gerekiyor. Hem tarihe hem Batı'ya bakarak komplekslerini aşması, tarihi ile yüzleşmesi gerekiyor. İş ondan sonra başlıyor çünkü. Kendinin ve dünyanın farkına varmak, kendini olduğu gibi kabul etmek işlerin en zor tarafıdır. Çünkü millet ruhu ve devamlılığı orada yatar.

Bütün bunları söylemek Türkiye'nin derin sorunları olmadığı, birtakım eksikliklerinin bulunmadığı, dünya ile rasyonel ve reelpolitik ilişkiler kurmaması anlamına gelmemeli. Türkiye'nin hakikaten büyük problemleri vardır. Ancak bu problemler hlihazırda cari değildir. Yani biz kendi hayatımızın gerçek problemleriyle henüz karşılaşmış değiliz. Bunlar büyük dünya politikasına ve kültürüne ilişkin derin problemlerdir. Örneğin Batı emperyalizminin ve neoliberalizmin yıkıcılığı ve sömürgeleştirme faaliyetleri karşısında Türkiye'nin neler yapabileceği üzerine ciddi olarak dşnlmş müdür?

Bir Kent Eleştirisi

Bir taraftan Türk milletinin başkenti diğer taraftan çok büyük bir coğrafyayı etkileyen, bölgenin en güçlü ülkesinin merkezi Ankara zerine kısa bir gözlemimi paylaştık, bu kentte yaşarken hemen her gün karşılaştığım bir duygu sorunundan bahsetmek istiyorum.

Ankaralı olanlara, uzun süre Ankara'da olanlara veya gençliği Anka-

ra'da geçenlere Ankara'nın iyi bir şehir olmadığını anlatmanın imkânı yok. İnsanlar zaten ya Ankara'yı sever (ok azı) veya onu hiç sevmezler (pek çoğu).

Ankara'yı kurtarabilecek şey kendi tarihi üzerine bina edilmesiydi belki. Ancak şehir, kendi üzerine bina edilmedi. Bir modernleşme projesi olarak sanki tüm Türkiye, Ankara zerine inşa edilmiş görünüyor. Hâlbuki bunun olamayacağı ne kadar aşıkår... Ankara, imparatorluk sonrası Türkiye'nin mütevazı tutumunun ve son derece belirgin güvenlik endişelerinin içerisinde başkent olarak kabul edildi. Açıkçası Türklerin tarihsel imperiumunun hiç kabullenemeyeceği bir durum söz konusuydu. Son derece renkli, farklılıkları içinde barındıran,  kıtaya yayılmış bir imparatorluk mirasını Ankara'nın taşıyıp taşıyamayacağı, taşıyacaksa nasıl bir şehir olacağı neredeyse hiç düşünülmemiş. Yüzyıllık cumhuriyet tarihine ve onun ideallerine bakıldığında (reddimiras ve mütevazı bir ülke yaratmak) ne kadar doğru(?) bir tercih olduğu da su götürmez bir gerçek.

Ankara'da sürekli aynı duyguyu yaşıyor olmaktan yoruluyor insanlar. Bu tanımlayabileceğimiz belli bir duygu durumu değil. (Belki hiç bitmeyen, uzun, çok uzun bir can sıkıntısı.) Şehrin hemen her meknında yaşanan "aynı duygu" durumu. Şehir, farklı duygu durumları, "hâlleri" yaratmakta yetersiz. Kızılay'da da Keçiören'de de Bahçeli'de de hemen aynı duygu durumunu yaşıyoruz. Şahsen bu tekdüze duygu durumu-

nu aştığım biricik yer Hacı Bayram Camii ve etrafı. Kendi tarihi üzerine inşa edilmek derken kastettiğim tam da buydu. Ankara'daki sahici tek mekân belki orası ve buraya eklemenecek birkaç tarihî ve mimari alan. Hacı Bayram'ın tarihsel uzantısı olan Kale, Aslanhane Camii, Karacabey Camii ve Tacettin Derghı. Elbette yine aynı tarihsel ve mimari gelenek içinde sayılabilecek Mimar Sinan'ın Ankara'da yapmış olduğu tek eser Cenabı Ahmet Paşa Camii. Bütün bunları belli bir gelenekçilik ve muhafazakrlık endişesi ile söylemiyorum. Ankara'da tarihsel ve sahici bir mekân arayışının neticesinde söylenmiş şeyler bunlar. 100. yılını geride bıraktığımız Cumhuriyet'in başkentine yakışmayan bir sathilik ve boşluk seziyorum.

80'lere kadar Ankara belli bir derinlik ve tempo bulmuş gibi aslında. Sanatçılar, şairler, niversiteler ve siyasi alan fena olmayan bir zenginlik meydana getirmiş şehirde. Ancak sonrasında başta İstanbul olmak üzere tüm Türkiye'ye yayılan zenginlik, refah ve şehirleşme abaları Ankara'yı bir anda boşta bırakmış gibi. Bir Konya'nın, Bursa'nın, Kayseri'nin yaşadığı dönüşümü ve ruh zenginliğini Ankara yaşayamamış gibi duruyor.

Çok su götürür şeyler bu dediklerim, farkındayım. Ama yaşadığım kent üzerine düşünmek ve yazmak istedim. Belki Ankara'nın da şapkasını önüne koyup düşünmesi gerekiyor. Şehir başka türlü zenginleşmez çünkü.

BİR TABLO

Aliye Berger'in *Güneşin Doğuşu* adlı yağlı boya çalışması ülkemizde soyut resim sanatı açısından öncül olarak kabul edilebilir. Berger bu tabloda, anlatmak istediklerini motifler ve renkler aracılığıyla ifade etmeyi seçmiş. Ressamın, "Tabloda toprak, deniz ve güneşle haşır neşir olan insanları, musikiden bir misal verecek olursam, Mozartvari diyebileceğim motiflerle işlemek istedim. Bir köşeye buğday yüklü bir araba, başka tarafa buğday yıkayan kadınlar, bir fabrika, bir koyun sürüsü koydum." cümleleri bu tablo özelinde soyut resmin rastgele renkler ve desenler demek olmadığını gösteriyor. Soyut resimde sanatçı, dış dünyadan aldığıyla kendine ait olan duygu ve düşünceleri imgeleştirir. Berger, *Güneşin Doğuşu*'nu resmederken fırçasındaki renklerle, en çok da sarı ile ruhunun titreşimlerini yaymış gibi hissettiriyor.

BİR KİTAP

Anlatmak İçin Yaşamak, büyük yazar Gabriel G. Marquez'in insanın yaşadıklarını anlatmak için onları nasıl hatırladığının önemini vurgulayarak başladığı kitabı. Yazar, eser boyu yaşam öyküsüyle teyellediği okuma ve yazma serüveninden bahsediyor. Bir anı kitabından çok daha fazlası; tıpkı romanları gibi büyümlü bir eser *Anlatmak İçin Yaşamak*. Marquez, kitabın dehlizlerinde dolaşan okura hayatındaki güçlükleri anlatırken yapıtını da tıpkı yaşamı gibi edebiyat tutkusuyla inşa ediyor. Yeteneğinin gücü ve birikiminin devasallığıyla yazma dersleri veriyor. "O gece kendi kendime bir savaş yemini ettim: Ya yazacaktım ya da ölecektim."

ÜÇ TAVSİYE MERVE UYGUN

BİR FİLM

Sevmek Zamanı, surete âşık olunan, büyümlü bir ortamda geçen siyah beyaz Metin Erksan filmi. Aşkın idealize edildiği, alışılmışın dışında bir film. Hele de çekildiği altmışlı yıllar için... Atmosferin, Anadolu'da geçen toplumcu gerçekçi filmler yapmak üzerine kurulu olduğu bir dönemde böyle deneysel, sıra dışı bir işe kalkışması onu apayrı bir yere koyuyor. Sanatın tüm alanlarında denemekten kaçınmayan, kendi formları içerisinde sınırı zorlayan sanatçılar geleceğe kalıyor. Çekildiği sene dağıtımçı bile bulamayan *Sevmek Zamanı*, şimdilerde Türk sinema tarihinde bir dönüm noktası olarak kabul ediliyor.

GÜLENDER

Hava Kanar Yıldırım

Akşamdan dış kapının ışığını açık unuttunca tüm kelekler doluşmuştu ahşap kapıya. Mavisi, sarısı, kırmızısı... Türlü renkleriyle kıskanılacak güzellikteydi hepsi.

Çalı süpürgesini alıp önce yerleri süpürdü sonra kapıya pat pat vurdu Gülender. Tüm kelekler gitsin istedi. Kelekleri şehirdeki romantikler sever, Gülender sevmezdi. Neden sevsin?

“Kızım ne istiyorsun hayvanlardan, gider onlar?”

“Sen sineklerden ne istedin ana? Kovaladın ya az önce hepsini.”

Hem süpürgeyi sağa sola sallıyor hem de anasına bakıyordu Gülender, cevabını bildiği soruyu sorarken.

“Yavrum sinekle kelek bir mi? Boş boş konuşma da kapıyı kapa.”

“Kelebeği seversin ya, o da böcektir sinek de. Birini güzel diye el üstünde tutarsın diğeri çirkin diye kovalar durursun.” Gülender mırıldanarak tüm kelekleri kovaladı.

“Ne konuşuyorsun sen kendi kendine?”

“Babam gitti mi cumaya, diyorum ana.”

“Tıraş oldu, abdest alıyordu.”

“Mezraya göç ne vakit acaba?”

“Cuma çıkışı belli ederler. Pazartesi diye konuşuyor millet. Yetiştiririz değil mi tüm hazırlıkları?”

“Yetiştiririz ana, ne var ki kolay iş.”

Otuz yedi yıldır Gülender’e aklı yarım derlerdi, ancak onun aklı herkesten önce giderdi de yetişemezdi kimsenin ki ona. Biraz kısa biraz şişmandı, başkalarına göre çirkindi. Kendine göre de çirkindi aslında. Çobanken dağlarda, ot biçerken çayırda, odun taşıırken patikalarda güneş yakmıştı Gülender’in tenini. Ancak üzerindeki çıkarınca fark ederdi beyazlığını, elleri yüzü ise kapkaraydı. Aynadaki karalığı sevmezdi, neden sevsin?

Gülender kapıdan çıkıp sivri burunlu naylon lastiğini giydi. Bu lastikler yeni gelmişti köye. Kara lastiğe göre daha çok sevdi. Biraz altları kayıyordu ıslakta ama olsun, köyde herkes bunlardan giyiyordu artık.

Cami çıkışı avluda, o pazartesi yaylaya göç kararı çıktı. Gülender ekin yükü hazırlamaya başladı. Kazanları kül ile yıkadı, süt makinesini söktü yerinden, iyice parlattı. O büyük hasır sepetlerin içini kumanyalarla doldurdu. Bir plastik pazar çantasının içine sığdırdı tüm renkli entarilerini, yazmalarını.

O gün annesi de son hazırlıkları tamamladı. Sepetler, çuvalar, çantalar doluydu. Babası ekin yükü hazır olmasa kızardı. Babası zaten her şeye kızardı.

O akşam heyecanlıydı herkes. Kadınlar, kocalar, çocuklar, en çok da genç kızlar. Süslenmek için sebepti yayla göçü. Süslenip püslenip hem horon oynayacaklar hem sevdiklerini yakından göreceklerdi. Biliyordu

o gece genç kızlar uyuyamayacaktı, Gülender uyudu.

Sabah Gülender hızlı hızlı çayını içti, yağı, peyniri, çökeleği dolaba kaldırdı. Bakır siniyi yıkayıp paklayıp tezgâha koydu. Daha saat sekiz olmamıştı, ısıklık sesleri gelmeye başladı, gençler kaynıyordu. Bu, köyün en neşeli günüydü. Delikanlılar ellerini ağızlarına tutup tüm güçleriyle bağıyorlardı.

Katıra ekinleri yüklerken, “Kim demiş buna uluşmak diye acaba. Ne saçma?” dedi. Düşündüklerini sesli söylediğini fark etti.

Babası yüzüne bakmadan, “Tüm köy aynı anda başka türlü nasıl ünlenecek? Çaresizlikten çıkmış bir âdet işte.” dedi, “Ne yapacaksın bunları, sen işine bak.”

Gülender kızaran yüzünü eğdi, yükleri semerin üzerine hızlıca koydu, babası halatları sıkıştırıp sağlamlaştırdı. Semer yana kayınca babasının da gözleri sinirden yana kaydı.

“Gene eşit olmamış sepetler. Bir beceremedin bu işi. Yarım akıllıya iş verirken böyle olur.”

Babasının sözlerini duymazdan geldi, eve geçip turuncu çiçekli elbisesini giydi, beyaz pamuk yazmasını yaşmak usulü bağladı. Çeşme başına gitti, insanlar toplanmıştı.

Herkesin geldiğinden emin olunca yola çıkıldı. Konuşmalar, gülüşmeler, ısıklık, bağırsıklar, şakalaşmalarla yokuşlardan, büküle büküle giden patikalardan ilerlediler.

**Tüm kelebekler
gitsin istedi.
Kelebekleri şehirdeki
romantikler sever,
Gülender sevmezdi.**

Arada dinlendiler, soğuk sulardan içtiler, birbirlerini ıslattılar. Çocuklar koşturdu, kadınlar gülüştü, adamlar katırları ile yol almaya devam ettiler. Köyün en yanık seslisi bir türkü tutturdu: “Modudun yolları bükülür gider. Zülüfü gerdana dökülür gider...”

Göç yolunda yaşlı kadınlarla inekler önde, yaşlı adamlarla katırlar arkalarında, çoluk çocuk, ana babaları geride, delikanlılar ile genç kızlar ise en sondaydılar. Mezraya varmadan bir yayladan geçtiler, yaylanın ortasında bir horon vurdular. “Oy yaylalar yaylalar, çimen bağladunuz mi? Ben askera gidan da kızlar ağladunuz mi?”

Gülender hiç oynamadı. Kendinin nereye ait olduğunu bilmeden diğer kadınların oturduğu gibi harman kenarındaki iri taşlardan birine ilişti. Yanındaki kadınlar aralarında fısıf fısıf konuşuyorlardı. Birbirlerine yakışanlar, yakışmayanlar; bu iş olurlar hiç olmazlar belirlendi. Gülender’in ismi ise hiç geçmedi. Birkaç turdan sonra tekrar çıkıldı yola. Öğleye doğru yaylaya vardılar. Güz olunca ayrıldıkları yaylaya aylar sonra kavuşmuşlardı.

Gülender yandaki dereyi seyre daldı. Nasıl da coşkun akıyor, kime kavuşacak acaba? Gülender dereleri severdi. Anası çağırırdı o esnada:

“Kız haydi, yarın oduna gideceğiz.”

Gülender eve gidip namazını kıldı, yattı. Sabah kalktı, turuncu elbisesini giydi.

“Niye giydin bunu, yırtılır oralarda?”

“Bir şey olmaz ana, giyeyim birkaç gün. Senede bir gün mü giyilir sade?”

Gülender, anası ile oduna gitti. Kurumuş ağaç dallarını kestiler saatlerce. Odunları toplarken bir mola verip ağladı Gülender. Kimse- nin görmediği yerlerde bazen böyle sebepsizce ağlardı. Gözlerindeki yaşlı silerken ellerinin sertliğini bir kez daha hissetti. Nasırlaşmış güneş yanığı ellerine bakıp omuz silkti. Burnundan akan yaşlı eteğinin tersi ile sildi. Uzaklara daldı. Yanındaki otları yoldu. Yetmedi küçük bir çalı parçasını iyice parçaladı. Anası haydi, diye seslenince bir hışımla kalktı çöktüğü yerden. Yüksekçe bir taşın üzerine halatı yayıp odunlarla arka yaptı kendine. Omuzlarına ipleri geçirirken iki büküm oldu. Dizinin birini yere koydu, diğerine kalan bütün gücünü verip yalpalararak doğruldu. Yük sırtına otursun diye bir iki sıçradı hafifçe. Zaten çok dik yürüyemezdi, sırtındaki yükler iyice eğmişti belini. Anasının yanına doğru ağır aksak yürüdü. Anası hafif bir arka yapmıştı kendine. Ancak Gülender’in sonradan gelip götürmesi için odun hazır etmiş, istiflemişti bir ağacın altına.

Dönüşte derenin kenarından geçerken bir kelebek geçti önünden; turuncu benekleri vardı, kocamandı. Bir çiçeğe kondu, bir ota, bir önündeki taşla. Gülender kelebeğin konup uçtuğu taşla koydu ayağını. Taş döndü, naylon lastik kaydı. Bahar suyu coşkun akıyor, dere çağlıyordu. Gülender çırpındı, anası bağırırdı. Gülender battı çıktı, bir süre sonra gözden kayboldu.

Gülender’i aradılar, beş gün sonra buldular. Doğduğu gibi göç etmişti Gülender, dere kenarında bembeyaz, yalnız ve çıplak.

TASNİF EDİLMEMİŞ KİTAP DEPOSU

Tarık Buğra, o dünya klasiklerinin fevkinde olan fevkalade epik romanı *Küçük Ağa*'da Millî Mücadele'nin Ankara'sını tasnifi yapılmış bir kitap deposuna benzetir ki teşbih harikuladedir. Öyle ya, paha biçilmez bir kitabın yanında kıymet vermediğiniz sıradan bir kitap, faydalısının yanında zararlısı, yardımcı kitaplar yanında asıl kitaplar, çok ciltli kitapların her bir cildinin farklı yerde olması göndermeleri de yerli yerindedir. Buradaki kitap-insan özdeşleştirmesi ayrı bir mevzudur ancak bir şehrin "tasnif edilmemiş kitap deposuna" benzetilmesi alabildiğince özgün bir benzetmedir.

Konumuz *Küçük Ağa*, Tarık Buğra ve onun anlattığı Ankara değil elbette. Konumuz tasnif edilmemiş kitap deposudur ve bırakın kitap kurtlarını ve delillerini, sıradan bir kitap meraklısı bile böyle bir depoda kitapları karıştırmak için can atar.

Uykularımızı kaçırın böyle hayalî bir kitap deposunu karıştırmayı Allah her kitap kurduna nasip etsin. Âmin. Kitapları, tarif edilmez bir keşif duygusuyla ve tutkusuyla karıştırırken, üstünüzün başınızın kirlenmesine, ellerinizin "baca temizleyicisi ellerine" benzemesine aldırmadan zamanı, mekânı unuttur, yeni gördüğünüz bir kitabın sayfalarını çevirme keyfini hiçbir şeye değişmezsiniz.

Bu depodan okuduğunuz, hatta bazılarını iki kez okuduğunuz kitapların çıkması muhtemeldir.

Bir zamanlar okuyup bir daha okumaya değer görmediğiniz, elden çıkardığınız kitaplarla karşılaşmanız sıradan bir karşılaşmadır, onları bir kenara ayırır, hemen altında, o güne kadar hiç görmediğiniz bir risaleyi, kütüphanelerde kaydı bulunmayan bir ayrı basımı, taşranın da taşrasında bir matbaada basılmış bir şiir kitabını hayretle ve heyecanla karşılar, onların kendi kütüphanenizde konuk olacağı düşüncesiyle, sadece kendiniz adına değil kütüphaneniz adına da sevinirsiniz.

Ne bileyim, böyle bir depodan bir yazma, bir yazar mektubu, bir yazarın matbu kitabının müellif nüshası olan defterler çıkabilir düşüncesi de aklınızı başınızdan alır.

Böyle bir depoyu, bir şahsi kütüphanenin özensiz düzensiz depoya yığılmış hâli olarak düşünün; o kitap yığınının karıştırmanın tadına doyum olmaz. O depo söz konusu kütüphanenin "oluşma" hikâyesini de kitaplar arasına serpecek, siz okuma notlarından, kitap alım ve okuma tarihlerinden, farklı kişilerin "temellük kaydı" bulunan kitaplardan o güne kadar okumadığınız yeni bir kütüphane hikâyesini de okumuş olacaksınız.

Böyle bir şeyin ihtimali yok ama biz olabilir diyelim; öyle bir depodan sizi şaşırtan çıkmadı, keşif merakınızı sükûtu hayale uğratan sıradan, bildiğiniz kitaplarla karşılaştınız diyelim, yine de o depoyu karıştırmama, bütün kitapları elden geçirme, sayfalarını karıştırma deneyimi yeni bir deneyimdir ve bu size nasip olmuşsa şükretmeniz gerekir.

Artık kömürlük kalmadı ama fakir, vakti zamanında depo olarak görülen pek çok kömürlükte kitap karıştırmış, bazılarının rutubetten harap olduğunu görerek o kitaplar gibi yaralanmış ve acı çekmişsinizdir.

Kütüphanemde kömürlüklerden çıkma kitaplar bir yekûn tutar tutmasına da sahiden kitap deposu olarak kullanılan bir mekânda binlerce kitabı elden geçirme, bende olmayanları kütüphaneme getirme hayalim henüz tahakkuk etmiş değildir. Böyle nasipliler varsa tanışmak isterim.

Onları şaşırtan, heyecanlandıran kitaplar nelerdi acaba? Merak etmeye değer.

TÜRKÜLERİMİZ BİZİM

HABİB ERDEM

*Bir insanın içini okumanın en iyi yolu,
onun dinlediği türküyü bilmektir.*

Aslında en sonda söylenecek olanı en başta Yahya Kemal'in ifadesiyle söyleyerek söze başlayayım. Yahya Kemal, bizim romanlarımızın şarkılarımız olduğunu söyler, elhak doğrudur. Buradaki şarkı, aslında türkülerimizi de içine alan geniş bir halk müziğidir. Sonrasında Ahmet Hamdi Tanpınar ise Anadolu'nun romanını yazmak isteyenlerin bu işe mutlaka türkülerden başlamaları gerektiğini belirtir. Bu tespitleri bize veren birçok unsur vardır türkülerde. En başta elbette ki yaşanmışlık gelir. Türkülerin yıllar geçse de her dönem dinlenmesi onların Anadolu insanının aşkı, derdi, sevinci, ayrılığı, yoksulluğu, ölümü gibi birçok duygusunu en içli kıvamda yansıtmamasından kaynaklanmaktadır. Bilinsin veya bilinmesin her türkünün arka planında mutlaka o dönemde etkili olmuş, dilden dile yayılmış bir olay vardır ve türkü bu olay üzerine inşa edilmiştir. "Hüseyin'kten Çıktım Şehir Yoluna", "Uyan Sunam Uyan", "Bu Gün Günlerden Cumadır Cuma" gibi türkülerin çekirdek olayını türkü severler bilirler. Bu arada türküler sadece Anadolu'da değil eskiden Osmanlı coğrafyası

olarak bilinen çok daha geniş bir bölgede vücut bulmuşlardır. Bu noktada diyeceğim şu ki nerede Türkler varsa orada türkülerimiz bugün yaşamaktadır.

Benzetme ne kadar yerinde bilmiyorum ama toplumumuzda herkesin bir takımı olduğu gibi herkesin bir türküsü vardır aslında. Çoğu insan bunu açık eder çoğu ise etmez. Çünkü her insan yukarıda saydığım duyguların en az birini yaşar bu hayatta. Söz gelimi insan sevebilen, âşık olabilen bir canlıdır. Aşkı da bize en iyi türküler anlatır. Örneğin Ali Kızıltuğ'un "Sen Gel Diyorsun (Öf, Öf)", Mahzuni Şerif'in "İşte Gidiyorum Çeşm-i Siyahım", Âşık Veysel'in "Çiğdem Der ki Ben Elayım" türkülerini duyup da eşlik etmemek, en azından mırıldanmamak mümkün müdür? Hele bir de yalnızsanız. Çevrenize şöyle bir bakın, sanattan, edebiyattan uzak olarak bildiğimiz nice insan mutlaka bir türkü dinleyicisidir. Çok ilginçtir ki buna onlardan birinin arabasına bindiğinizde şahit olursunuz ve bu durumda biraz şaşkınlık yaşarsınız. Bu türkü onun duygularının en saf şekilde ter-

cümanıdır. Onun dert ortağıdır bir bakıma. Bir insanın içini okumanın en iyi yolu, onun dinlediği türküyü bilmektir.

Türküler dile, manevi kültüre ve insan psikolojisine ait pek çok ögeyi içerisinde saklayan ansiklopedilerdir. Kelimelerimiz oradadır, deyimlerimiz oradadır, inancımız oradadır, tasavvuf oradadır. Sözleri Kul Ahmet'e ait olarak bilinen "Seher Yeli Nazlı Yâre" adlı türkü bunun sadece tek bir örneğidir. Bu türküde geçen, "düşmüşem elden ayaktan" dizesi bugün bile birçok gencin buradan duyup öğrenebileceği bir deyimdir. Yine aynı türküde geçen "zehir olam kadehine" dizesi tasavvufi anlamda önemli bir dizedir. Bu mevzuda belirteceğim bir başka türkü ise sözleri Âşık Ruhsatî'ye ait olarak bilinen "Deli Gönül" türküsüdür. Bu türküde geçen "çok yaşayan yüze kadar yaşıyor" dizesi ölümü, zamanın geçiciliğini, insan hissiyatını bize en iyi özetleyen bir kitap konumunda değil midir? Örneklerde olduğu gibi her türkü ayrı bir hikmeti içerisinde barındırır. Bunların sayılarını çoğaltmak son derece doğal ve

kolaydır. Bilinmelidir ki bir milletin fiziki sınırlarını orduları çizmez. Ruh sınırlarını ise sanatları belirler. Bu cihetten türkülerimizin çok büyük bir ağırlığı söz konusudur.

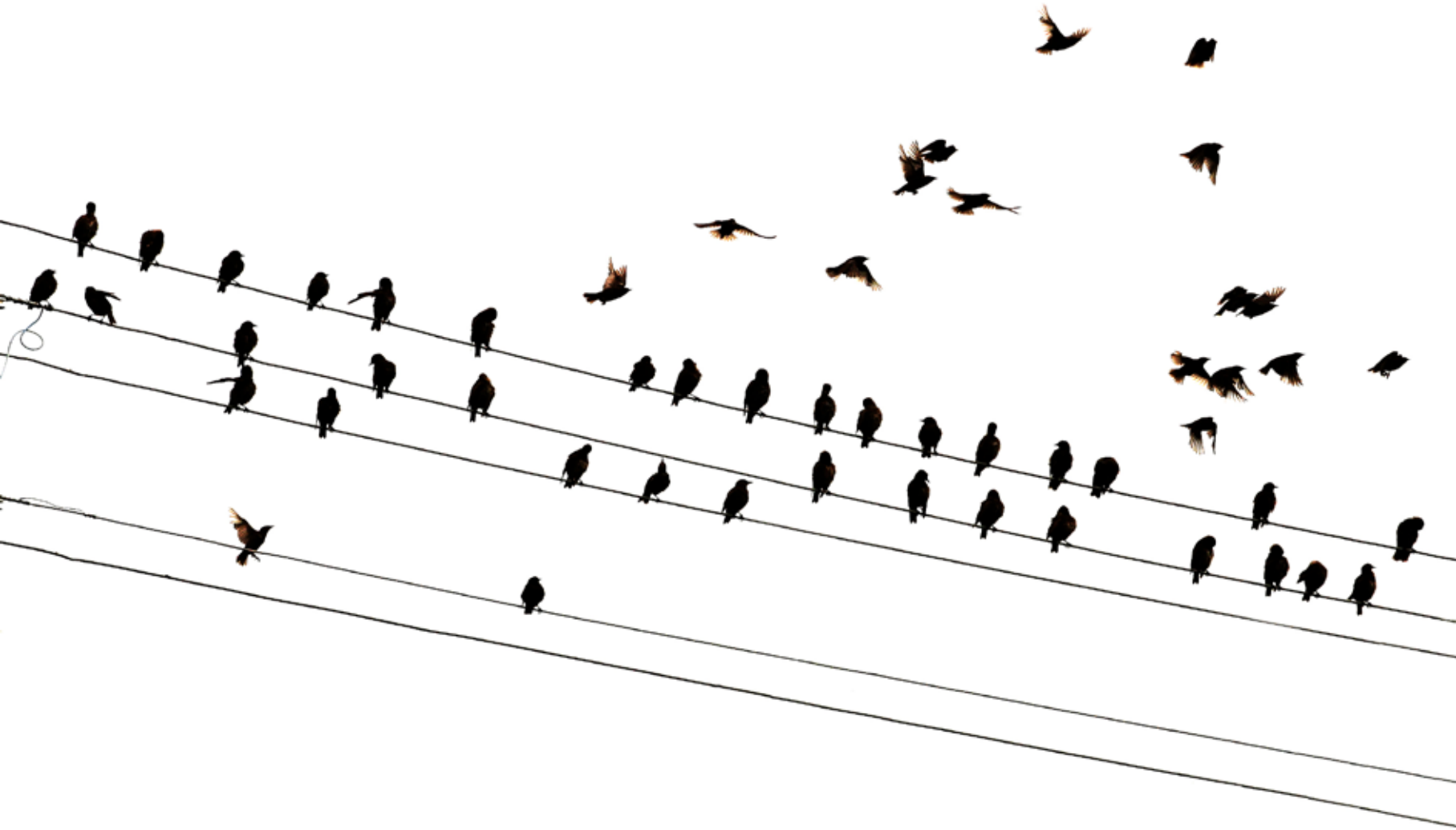
Hâsılı türküler binası, sırası, masası olmayan bir okul, gezici bir kütüphane konumundadırlar. Hüznüyle, sevinciyle Anadolu ruhunun söze, müziğe yansımış şekilleridir. Türk

toplumunun tarihini, yapısını, düşüncesini, anlamak için derin felsefi analizlere ve tarih okumalarına gerek olduğu oranda türkülerini incelemeye de gerek vardır. Bizi anlamak için türkülerimizi dinlemek, onlarla hemhâl olmak gerekir. Hakikatli bir türküyü bütün hücreleriyle dinleyen bir insan, eğitiminin birçok merhaslesini tamamlamış olur. Türkülerle ilgili söylenecekler değil böyle kısa

yazılara, kitaplara sığmaz. Onun için bu bahiste son sözlerimi Bedri Rahmi'nin türküler için "ana sütü gibi candan, ana sütü gibi temiz" dediği yerden Neşet Ertaş'a bağlayarak söyleyeyim;

"Hep sen mi ağladın hep sen mi yandın?

Ben de gülemedim yalan dünyada,
Sen beni gönlünce mutlu mu sandın?
Ömrümü boş yere çalan dünyada..."

TAVUS KUŞU İLE KADI

ZEYNEP ONAR

Vaktiyle bir kadı varmış. Her vakitte bir hatta birden çok kadı vardır dersiniz bu kadıyı duymadınız demektir; hele bir kulak kabartın derim. Bu kadı derin bilgili, sorulanda sorulmayanı anlayan, fehmederken fıkhını da ihmal etmeyen herkesin bir soru sorup cevabı için peşinden koştuğu nevi şahsına münhasır biriymiş. Bilgisi dünya üzerinde kimsede yokmuş. Bu bilgisinin yanında bir de kusuru varmış ki o da aşırı derecede gösteriş ve şatafat düşkünlüğüymiş. Lükse, ihtişama o kadar düşkünmüş ki odasındaki bir divit ucu bile dünyanın en değerli malzemesinden olmalıymış. Kıyafetlerinin de her bir ipinin dünyanın bir başka ucundan gelmesi gerekiyormuş. Altın ve mücevherle işlenmiş kaftanlarının birini çıkarır öbürünü giyermiş. Kıyafetlerinin kumaşlarını özel olarak seçer, desenlerinin hepsinin dünyada biricik olmasına dikkat edermiş.

Bağdat'tan Kahire'den ne kadar kumaş dokuyan varsa hepsi bu kadıya hizmet için çalışmış. Meşhur terziler özel bir desen veya kumaş buldukları zaman "tam da kadıya layık" dedikleri için "kadıya layık" deyiimi artık bir lüksün ölçüsü olarak kullanılmaya başlanmış. Aslında uzun lafın kısıası, kadı kendini beğenmişin tekiymiş de işte kadı olunca herkes sineye çekermiş bunu. Aslında tek derdi Doğu'dan Batı'ya herkesin kendini beğenmesi ve sadece kendisi hakkında konuşmasıymış.

Günlerden bir gün kadı, her sabah yaptığı gibi aynanın karşısına geçmiş. Kaftanını şöyle gururla süzdükten sonra giyinmiş. Kaftanı aynanın karşısında ışıltı ışıltı parlıyormuş. "Kollarında ve yakasında sırma detayları olan bir kaftan birine ancak bu kadar yakışır." diye geçirmiş içinden. Kafasını kaldırmış ve kibirle odasından dışarı çıkmış.

Kadı önce pazar yerine gitmiş. Herkes saygıyla eğilmiş önünde. Ye kürküm ye hesabı. Kaftanını göstermek için bütün sokakları dolaşmış. Kibirle o kadar yürümüş o kadar yürümüş ki sonunda kendini bir ovanın ortasında bulmuş. Sağına soluna bakmış kimsecikler görünmüyormuş. Şehre geri dönmeye karar verdiği anda bir ses duymuş. Duyduğu bu ses nereden geliyor diye ıssız ovada etrafına bakmış. İlerde birkaç kayanın sırt sırta verdiğini görmüş. Merakına yenilmiş ve en iyisi gidip ne olduğunu kendi gözlerimle görmek deyip kayalara doğru yürümüş.

Biraz tedirgin olarak biraz da korkarak kayaya doğru yürümüş. Yaklaştıkça sesin şiddeti de artıyormuş. Kayalara iyice yaklaşıncı kafasını uzatıp şöyle bir bakmış. Kadı ne görsün! Kocaman bir tavus kuşu rengârenk kanatlarını açmış tüylerini yolmuyor mu? Kopardığı her tüyü de önündeki çamur yağının içine atıyormuş. Tüyünü her çekişinde de canı yandığı için veryansın ediyormuş.

Kadı gördükleri karşısında oldukça şaşırmış ve tavus kuşunun karşısına geçip: “Ey güzeller güzeli tavus kuşu, tüylerini neden yolarsın? Bu zarif, ince ince desenlerle bezenmiş kanatlarını koparıp atmaya gönlün neden razı gelir?” diye sormuş. Tavus kuşu sanki duymamış gibi hiç aldırış etmemiş, tüylerini koparmaya devam etmiş. Kadı sakinliğini sürdürüp belki vazgeçirebilirim diye devam etmiş konuşmasına. “İnsanlar senin kanatlarından yelpaze yapıp serinler, hafızlar senin tüylerini o kadar değerli görüyor ki mushaflarının arasına koyuyorlar.”

Kadı tavus kuşunun umursamadığını fark edince sesini biraz daha yükseltmiş: Senin bu yaptığına nimete saygısızlık, şükürsüzlük hatta nankörlük demek daha doğru olur.

Tavus kuşunun yine dikkatini çekemeyince kadı bu defa da la havle çekip “Ey güzel kuş! Kanatlar bir daha yerine yapışmaz, yapma etme!” diye yalvarmaya başlamış. Tavus kuşu başını kaldırmış. Anlamsız bir bakışla kadıya bakmış. Sonra da hüngür hüngür ağlamaya başlamış. Öyle acı acı, hıçkırık hıçkırık ağlamış ki kadı söylediklerine bin pişman olmuş, başlamış o da ağlamaya, ikisi beraber saatlerce ağlamışlar. Hatta ağlamaları o kadar uzun sürmüş ki etrafları küçük bir göl olmuş.

Kadı bir taraftan ağlıyor diğer taraftan da keşke sorup da yarasını deşmeseymişim ne kadar gam ve kederle doluymuş, diye içinden geçiriyormuş.

Bir süre daha ağlayan tavus kuşu kendini toparlayıp konuşmaya başlamış: “Ey bu diyarın en bilgini en ihtişamlı kadısı, var git işine! Benim seninle ortak bir şey konuşmam mümkün değil. Sen geçici güzelliğe, renge, desene kapılmışsın. Belki sen bu görünüşünle saygı gördüğünü zannediyorsun ama ben bu kanatlarımdan dolayı okçuların sürekli hedefindeyim.”

Konuşması bittikten sonra kadı bir tavus kuşuna bir de sırma desenli kaftanına bakmış. Sırmasının bir kenarından sarkan süslü ipi eliyle tavus kuşunun gagasına tutturmuş. İp söküle söküle şehre doğru yürümeye başlamış.

BİR YAZI BİR İZİ

“ünkü babam, saatler zamanı öldürürler demişti. Zaman demişti, küçük çarkların tik taklarından oluşup kaldıkça ölmüş demektir; ancak saatler durursa zaman canlanır.”

William Faulkner, Ses ve Öfke kitabından...

İLLÜSTRASYON HACİRE BÜKÜM YILMAZ

serifaydemir23

**“Her insan
bir kitaptır, bir
büyük hikâyedir,
okuyabilene...”**

ŞERİF AYDEMİR

Size hayatınızı soranlara, “Benim kendi hayatımdan anlatacağım çok şey yok. Zaten gerek de yok. Önemli olan yetişip büyüdüğümüz coğrafyaların kültürüdür.” diyorsunuz. Ama ben tarihe kayıt düşmek açısından farklı bir şekilde sormak istiyorum size. Şerif Aydemir, çocukluğundan beri geçtiği yollara dönüp baktığında neler görüyor; neydi geçerken gördükleriniz?

Bana yaşadığın yerin adını ver, sana kültürünü söyleyeyim. Tarihiniz ve coğrafyanız sizi başkalarından farklı kılan özellikler barındırır. O itibarla şehirlerine benzeyen insanlar, insanlarına benzeyen şehirler oluşur. Şehirlerini yüzlerinde gezdiren insanlar vardır. Gittiğinizde görürsünüz; çarşıların kalabalığında, koşar gibi yürüdükleri caddelerde, sokakların ucunda önünüze dikilirler, kımıl kımıldılar. Şaşarsınız. Zira bütün şehrin fihristi o adamların simasında asılıdır. Mustafa Kutlu, “Acaba sestən hisse kapabilir miyiz, ses biriktirebilir miyiz?” diye sormuştu. Rahatlıkla söyleyebilirim, ben en çok

SÖYLEŞİ
emin gürdamur

ses biriktiren Şehirlerin birinde doğdum. Gözümü açtığımda baktım ki etrafımdaki insanlar türkő söylerken sesleri kutlu çağdan kalmış bir kopuzun teli gibi titriyor. Sadaları ve hıçkırıkları kim bilir hangi hicretten hangi hasretten akıp gelen bir derin su gibi hüznölü. Ama vakur. Acıyı da gönöl Őenliğini de aynı anda yaşıyorlar. Kös davulu gibi şiőkin bağırlarının bir odasında Őiven koparken, öbür odasında yaşama sevinçleri güröl güröl. İi paslanmamıő yürekler... Toylarda düğünlerde, bayramlarda seyranlarda hanereler ne tez ıslanıyor. Ağıtlar hoyratlar da akıp geliyor, Ően Őakrak türkülerin eşliğinde halaylar da kuruluyor. O toprakların hafızası diridir. Biteviye nabızı atar durur. Sizi rahat komaz; Şiir okutur, hikâye yazdırır, mani hoyrat söyler, aşk neşideleri çırpınır dilinizin ucunda. Doğup büyüdüğüm Elazığ'ın Ağın ilçesi, Eğin (Kemaliye) ile Harput'un tam orta yerinde kurulmuş. Arapgir ve Çemişgezek'le çerçevelenmiş. Bir adım ötede Keban ve Arguvan. Bir Őiirimde demiőtim, "Eğin bir yanımda, Harput diğerk yanımda / Hele sor ki ne hâlde yanan yanımda." Bizi yüzlerce yıl iki yanımaza düşmüş bereketli ve feyizli iki kaynak emzirdi. O yüzden sevdalanmak istidadı geliőt, genlerimize oturdu. O yüzden aşk perileri Őakağımıza güfte ve beste üfleyip kanımızda gümansız gezindiler. İki yıldızdan akan iki ışık yaladı gönöl dünyamızı. erağında ateşe boyandı yüreğimizin filizleri. Eğin ve Harput.

Anadolu'ya bir bütün olarak bakıyorsunuz. Elazığlısınz ama hikâyelerinizde bütün Türkiye'nin folklorunu, kültürel motiflerini görmek mümkün.

Sizdeki bu kuőatıcı, yekpare bakışın temelinde ne var?

Sizler gibi ben de milletimi çok seviyorum. Nurettin Topçu, milliyetiliğın sadece milletini sevmek olmadıgını, nasıl seveceğini bilmenin de önemli olduğunu ifade etmişti. Eskiler "anasır-ı erbaa" derlerdi, dört ana unsur; ateş, hava, su, toprak... İskender Pala "dört güzeller" diyor bunlara. Bu dört güzel, insanı ve doğayı Őekillendirir. Bu dört güzel, insanın giyiminden kuőamından oturup kalkmasına, yiyip içmesinden türküsüne, bedduasına kadar kültürel hâsılayı var eder. Aynı milletin çocuklarıyız, aynı heyecanı duyarız, gönlümüzde aynı kıpırtılar depreőir. Ama Bozkırda ve Doğu Anadolu'da halay çekeriz. Karadeniz'de horon teperiz, Rumeli'de hora oynarız ve Batı Anadolu'da zeybek olur diz vururuz yerin sertine. Safiye Erol, *Çiğerdelen* adlı romanında, "Biz dünyaları kazanmış ve dünyaları kaybetmiş bir milletin çocuklarıyız." demiőt. Bizde Őenlik mi biter, türkő mü biter, figan mı biter? Bozlaklar, baraklar, hoyratlar, gazeller, mayalar... Serhat türküleri, Avőar türküleri, Yemen türküleri... Fırat, Kızılırmak, Tuna türküleri... Bu topraklarda bin yıldır savaőlarda nara attık. Ölülerimize ağladık. Düğünlerimizde alıp söyledik. Gülbank okuduk. Salavat-ı Őerife ektik. Haneremiz yumuőadı. Gözlerimiz yaşardı. Gönlümüzde gökkuőağı açtı. Nevzat Kösoğlu ağabey bu duyguların eşliğinde durup durup soruyordu: Biz bu türküleri sokakta mı bulduk? Kimin gönlü bir şehre sığar ki? Dede Korkut, Fuzuli, Karacaoğlan, Keloğlan, Yunus, Emrah, Veysel,

Neşet hepimizin değil mi? Haluk Dursun Hoca hep anlatırdı, Van'da konferans verirken Vanlılar ondan "Tuna" Őiiri okumasını istemişlerdi. Ben Meriç Nehri'ni ilk gördüğümde ağlamıőtım. Bize hudut mu olur?

Yazmaya Şiirle başlayıp daha sonra hikâyeye yöneldiniz. Gerçi tarihsel süreçte bizim Őiirimizle hikâyemiz, Tanpınar'ın ifadesiyle türkümüzle romanımız iç içe, yan yana yürür. Ama modern edebiyatta türler de önem kazandı. Hikâye neden önemli sizin için?

Niye hikâye? Masallarla, destanlarla ve daha çok hikâyelerle terbiye edildiğimi düşünüyorum. Babam iyi bir hikâye anlatıcısıydı. İlk dersi ondan aldım. Sonra baktım ki hikâyesi olmayanı, hikâye bilmeyeni köyden kovuyorlar. Dinlediğim masallarda, hikâyelerde kötüler hep kaybediyordu. İyiler, masumlar,

sevdalılar eninde sonunda kazanıyordu. Çok erken sığındım beyaz hikâyelere, onların şifalı ellerine, vicdanlarına, dost seslerine... Tez akrabalık kurdum. Onlardan hayatı anlamlandıran, hayatı kuşatan ve içime sinen ne çok söz kıvılcımı çakıyor ve ne çok soru beliriyor zihnimde bilseniz. Şimdilerde yüzlerce alıntı, atasözü, vecize sosyal medya diye bilinen ortalık yerde arziendam ediyor. Ama hiçbir bir dala konmuyor, uçup gidiyor. Güzel söz ancak hikâyenin içine girerse canlı kalır. Bazen bir hikmetli cümleyi vermek için koca bir hikâye kurulur. Şule Gürbüz, romanında bir kahramanına söyletmişti: "Ne güzel kokuyorsun, seni hangi taş ezdi?" Güzel söz de öyledir, hikâyenin ateşinde pişmedikçe tadını ve manasını salmaz. Geçtiğimiz yıllarda, İnönü Üniversitesinin eli kalem tutan doktorları yüzlerce hastalık hikâyesi biriktirerek seri kitaplar yayımladılar. Dikkatimi çekmişti, hepsinin başında aynı epigraf vardı, "Evren atomlardan değil

hikâyelerden oluşur." diye yazılıydı. Hak verdim. Oldu olacak, hikâyeyi kontrol eden dünyayı kontrol eder, sözüne de arka çıktım. Her insan bir kitaptır, bir büyük hikâyedir, okuyabilene... Hani, hayatım roman derler ya... Hikâye, büyük söz söylemeden büyük ilişkiyi, köklü duyguyu vermektir. Kafka için denir, "O gücünü anlattıklarından değil, hissettiklerinden alır." diye. İnsan aslında gizledikleridir, söyleyemedikleridir. Hikâyenin kıymeti işte tam da burada belirir; söylemediklerimizin şifrelerini veririz. Okuyucu bilir ki asıl hikâyemiz sustuğumuz yeredir. Müzikte, notaların arasına es koymazsanız müzik gürültüye dönüşür. Hikâye; yılların, ayların, günlerin arasına es koymaktır. Ana renkleri bırakıp tonları yakalamaktır. Bir bakıma, biz büyürken oyuncaklarımızın da büyüdüğünü hatırlamak ve hatırlatmaktır. Yeri gelmişken bari itiraf edeyim; ben de Tanpınar gibi şiirimi hikâyemde tüketiyorum.

Edebiyat dünyasında tanımaktan memnun kaldığınız, birikiminden istifade ettiğiniz isimler kimler Hoca'm? Onların çevrelerinde, sohbetlerinde bulunmak sizin edebî yolculuğunuza nasıl tesir etti?

Hemen ilk anda heyecanla ve saygıyla zikredeceğim isimler var elbette. Necip Fazıl, Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu, Ahmet Kabaklı, Fethi Gemuhluoğlu, Sezai Karakoç, Hekimoğlu İsmail, Ergun Göze, Ayhan Songar, Mehmet Niyazi Özdemir... İnsan, insan gölgesinde yetişir. İnsan insanı besler. Çeşme başı kalabalık olur derler. Bu insanların etrafı dopdoluydu. Gelirler giderler, otururlar kalkarlar; siz nasibinizce damla damla dağarınızı doldurursunuz. Bu mahfillerde, meclislerde Tarık Buğra'yı da tanıdım, Rasim Özdenören'i de Muharrem Ergin'i de Samiha Ayverdi'yi de... Erdem Bayazıt'ı da dinledim, Fırat Kızıltuğ'u da Nevzat Atlığ'ı da Yavuz Bülent Bakiler'i de... Gidip Aziz Nesin'i, Şemsi Belli'yi, Hasan Pulur'u, Ümit Yaşar Oğuzcan'ı, İsmet Özel'i buldum. Mustafa Kutlu ile muhabbetin tadına vardım. Kiminin dizi dibinde yer kaptık, kimini iskelede yakaladık. Biz kulağımızdan şişmanlar diye Harput'ta bir atasözümüz vardır. Bu söz kendi içinde bir dünya barındırır.

Bir önceki sorunun devamı olarak sormak istiyorum: Edebiyatta usta-çırak ilişkisi ve bu ilişkinin bugünkü değişimi hakkında neler söylersiniz?

Ahmet Kutsi Tecer, Âşık Veysel'i ilk keşfettiğinde şaşır kalmıştı.

“

İnsan aslında gizledikleridir, söyleyemedikleridir. Hikâyenin kıymeti işte tam da burada belirir.

Zira Veysel'in yaşı hayli ilerlemişti. "Yahu Âşık," demişti, "sen bu işi iyi beceriyorsun ama bugüne kadar seni çarşıda hiç görmedik!" Veysel boynunu bükmişti, "Yok, pazara erken geldim ama usta malı alıp satıyordum!" Şimdi herkes kendi davulunu alıyor. Ustaya da usta malına da itibar kalmadı. Tam da Muallim Naci'nin dediğı yerdeyiz: "Toplanıp ehli heva her biri bir saz çalar / elebi böyle olur bizde de konser dediğın" Mevlevi dergâhına ilk girenleri önce yemekhaneye alırlarmış, aş pişerken onlar da pişsin diye. Söz, mana, edep talimi olmadan menzile varılmaz... Anadolu'da bir deyim vardır, beygirin ayağındaki nala bir çivi akmak için bile mengenenin başında, ingenenin yanında iki yıl eğleşeceksin, der. Maksim Gorki, yaşadıkça Tolstoy'un gözünün önünden ayrılmadı, ağzından çıkan her kelimeyi kana kana içti âdeti, "O varsa gerisi yalan," diyerek sevincini saçıyordu etrafına... Kitapları Türkiye'de de çokça okunan Arjantinli yazar Alberto Manguel, gözlerini kaybeden Borges'e yüksünmeden yıllarca kitap okudu, düşüncelerini not etti ve nihayet *Borges'in Evinde* adlı kitabı yayımladı. Zira Gogol üstadı olarak bildiğı Puşkin'in etrafından hiç ayrılmadı. Tanpınar'ın, Mehmet Kaplan'ın, Süheyl Ünver'in, Ahmet Kabaklı'nın talebeleriyle olan sıkı ilişkilerine bir göz atsak neler göreceğiz? Hiçbir sanatçı hüdayinabit gibi bir anda yerden bitmez, bir ustanın elinde şekillenir.

Destanları, cenknameleri, türküleri, mesnevileri, menkıbeleri hatırladığımızda hem edebî hem entelektüel olarak büyük bir mirasın

üzerinde oturduğumuzu anlıyoruz. Sizce bunun yeterince farkında mıyız ve bugünün edebiyatçıları bu birikimle yeterince alışveriş içinde mi?

Mehmet Niyazi Özdemir bir sohbetle, üstünde oturduğu hazineiden haberi olmayan aydınlarımızdan hayıfla söz etmişti. Romancılarımız, senaristlerimiz, bu zenginliğın içinde hâlâ konu kısırlığı çekiyorlar. Ve gene sinema oyuncusu İzzet Günay, "Geçmişte teknik olarak zor şartlarda bile çok daha güzel filmler ekecektik ama yapımcılar ve yönetmenler hikâye bulamadılar." demişti. Hâlbuki taklidi bırakıp kendi içimize dönsek, kendi hikâyelerimizi arasak kısırlık bitecekti.

Kıymetli Hoca'm, günümüz edebiyatına baktığımızda dil varlığı açısından pek de iç açıcı bir manzarayla karşılaşmıyoruz maalesef. Merhum Tarık Buğra, "Kelimelerin öldürölüşü, aslında nesillerin öldürölüşü demektir." demişti. Dildeki daralma yetmezmiş gibi bir de dijitalleşme üzerinden emojiler girdi lisanımıza. Olup bitenleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bu soruya, *Türk Edebiyatı Dergisi*'nin 2025 Şubat sayısında yer alan "Yaprak Pırpırlandı" başlıklı yazımdan alıntıyla cevap vermek isterim. "Paşa otobüsünde hizamdaki koltukta genç kızımız akşamın yorgun saati demeden ha bire konuştu durdu. Son durakta inerken hâlâ telefon kulağındaydı. Yirmi kelimeyle bunca söze nasıl kadir oluyorlar şaşıyorum. Onun da yarısı zaten geldim gittimden ibaret, diğeri yarısı da şey, aynen, yani, aa,

var ya... Alan da memnun satan da... Bir zamandır "emoji" furyası var iletişim dünyamızda. İki sıcak kelimeye hasret düştük. Şimdi telefonla konuşurken de emoji gönderiyorlar, şahit oldum; dudakla, kaşla, kirpikle, dik ve azarlayıcı bakışlarla... Karşıya nasıl ulaşıyorsa artık... Oğuz Atay'ın *Oyunlarda Yaşayanlar* romanındaki Servet Duygulu'yu hatırlıyorum. Tiyatro sahibi ve oyuncu Servet şöyle konuşuyordu: "Geçen gün bir genç adam yollamışlar bana. Oyun yazarıymış. Nerede oyununuz dedim. Yokmuş. Artık oyunlardan konuşma kaldırılmış. 'İçinden anlama' tiyatrosuymuş. Acaba bende bostan korkuluğı reklamlarına mı ıksam?" Milletlerin olduğu gibi kelimelerin de tarihi vardır. Kelimelerin manaları olduğu gibi içli ve birikmiş sesleri de vardır. Fonetikleri vardır. Bütün nağmeler seslerin terkibi ve tertibiyle oluşuyor. O itibarla kelimeleri kaybedersek dünya üstümüze çöker.

Mehmet Kaplan Hoca, "Türkiye'nin en mühim kültür davası, hiç şüphesiz, dil davasıdır. O, bütün davaların başında gelir. Onu halletmedike kültürle alakalı diğeri meseleleri halletmeye imkân yoktur." demişti. Dille kültür arasındaki münasebet hakkında neler söylersiniz?

Türk kültür kimliğinin en önemli temeli ve taşıyıcısı Türk dilidir. Türkiye kendi kültür varlığını ve tarihî birikimini elbette dil ile koruyacaktır. Bir milletin dili bozulursa kültüründe krizler baş gösterir. Sanat, edebiyat ve fikir sahalarında çöküntüler meydana gelir. Kitleler birbirini

anlamaz/anlayamaz hâle düşer. Uzun süredir bunu yaşıyoruz. Heidegger, dil düşüncenin evidir, derken tam da buraya dikkat çekiyordu. El, gözünden, yiğit sözünden belli olur, diye ne leziz bir atasözümüz vardır. Dil üzerine Yahya Kemal belki de bütün zamanların en güzel cümlesini kurmuştu: “Bu dil, ağızda anamın ak sütüdür.” demişti. Mehmet Kaplan’ın, Faruk Kadri Timurtaş’ın, Muharrem Ergin’in, Nihad Sâmi Banarlı’nın 50 yıl önce verdiği mücadelenin şimdi daha çok anlam kazandığını idrak ediyoruz.

Tanpınar’ın, kendisine hikâyelerini gösteren gence, “Dil, imla, üslup güzel ama bu hikâyelerin içinde biz yokuz.” dediği yerden size sormak istiyorum. Bizden kasıt nedir, bir hikâyeyi “bizim hikâyemiz” yapan unsurlar hakkında neler söylersiniz?

Tanpınar *Huzur*’da anlatır. Roman kahramanları Nuran ve Mümtaz evlilik hazırlığı yaparken eşya almak üzere çarşıya çıkarlar. İstanbul’a ne çok “ecnebi” eşyanın gelmiş olduğunu fark ederler. Günlük hayatın, zevklerin ve anlayışların nasıl değiştiğini görürler. Bu esnada düşünmeden de edemezler. Kafalarının da ecnebi işgaline uğradığının endişesine kapılırlar. İşte Tanpınar’ın “Biz” dediği, kafası ecnebileşmemiş olanlardır. Necip Fazıl’ın *Reis Bey*’de bir kader mahkûmuna söylediği, “kalbinin merhameti gitmemiş”lerdir. Yahya Kemal’in, “Tek çare ana millete dönmektir.” sözüne itibar eden ve yüzünü ana millete dönenlerdir. Erol Güngör’ün aydınımızı tarif ederken kullandığı “kıblesi

şaşmamış” olanlardır. Tanpınar’ın “Biz” dediği sadece ayağı değil kalbi de bu topraklara basandır.

Sizi tanıyanların, okuyanların fark ettiği üzere, dostlukları çok önemsiyorsunuz. Edebiyat sevginiz de bir bakıma dostluklarla iç içe yeşermiş. Dostluk ve edebiyat, sizin dünyanızda nelere, hangi manalara tekabül ediyor?

Yunus Emre’nin, “Ben dost yüzün görmez isem bu gözlerim nemdir benim” diye çağırdığı dost... “Kızışan kumsallarda kendilerine doğru yaklaşmakta olan silüete gözlerini kısarak bakmıştı Hz. Nebi (sas.), sonra yanında bekleyen diğer arkadaşlarına dönüp: “Keşke,” demişti, “keşke gelen Ebu Zer olsaydı!” Dünyanın en güzel şiiridir bir dostu beklemek. ESKADER’i kurduğumuzda *Dergâh* dergisi bizimle röportaj yapmıştı. Bu derneği niye kurdunuz sorusuna şöyle cevap vermiştim: Selamı yaymak, muhabbeti bereketlendirmek ve dostları çoğaltmak için...

Her zaman tartışılan bir konudur. Çok fazla kitabı seri şekilde okumak mı daha iyidir, yoksa az kitabı dikkatle, tekrar tekrar okumak mı? Kendi okumalarınızdan hareketle siz bu soruya nasıl cevap verirsiniz?

Bazı kitaplar vardır, bir okumada kendini size vermez. Tekrar tekrar okumayı, anlamı yere düşürmeden okumayı ister. Baş ucunuzdan ayıramazsınız, gider gelir elinizi ona uzatırsınız. Ama ben meraklı insanım, arzın üzerine bir kelimelik kitap düşse gidip görmek istiyorum.

Okuyup etkisinde kaldığınız, yaşamınıza dokunan, kararlarınıza etki eden, uzun yıllar aklınızdan çıkaramadığınız o roman ya da hikâyeye kahramanı kimdi?

Tek bir roman adı veremem. Sanat ve edebiyatta kör taassubum hiç olmadı. Hâlâ Doğu ve Batı klasiklerini okurum. Avangart yazarları takip ederim. Yeni şairler, yeni hikâyeciler hep radarımdadır.

Anadolu insanı yüzyıllar boyunca aşkını, sevincini, tasesini, kederini türkülerle anlatmış. Bu topraklar nice ozana, sese ev sahipliği yapmış. Sizin de türkülerini çok sevdiğinizi biliyoruz. Türkülerde sizi kendine çeken nedir? Onları dinlerken ne düşünür ne hissedersiniz?

Türkülerin vebali var üzerimizde. İncelmiş bir zevke ulaşan bu halk ne söyleyecekse, ne söylemesi gerekiyorsa türkülere söyletmiştir. Sosyal bir temele oturan, yüklü bir duygu ve zengin düş gücüne sahip, kuvvetli bir müzikle beslenen bizim türkülerimizi başka hiçbir milletin sözünde ve sohbetinde bulamazsınız. “Türkü bilen kötülük bilmez” diye bin okkalık atasözümüz vardır. Türkü bilir, türkü çığırırsanız; bir yandan içiniz yıkanıp paklanır, öbür yandan şenlikli bir dile erişirsiniz. Türkü denince sözüm çok uzar, biliyorum. Bir cümleyle bitireyim: Türkü Hak sözün halk diline tercümesidir. Türkü, Hak sözü incitmeden insani kalıplara döken irfandır. Hz. Mevlana, “Hakk’ı bulmak kolay, halkı bulmak zordur.” demişti. İşte türkü halkı aramaktır.

EDEBİYATIMIZIN ÇATIŞAN RUHLARININ DOSTLUĞA UZANAN HİKÂYESİ

BİRGÜL YANGIN ASLANOĞLU

**Edebiyatımız farklı görüşlerin,
bakış açılarının ve hatta ideolojik
farklılıkların zengin bir biçimde
harmanlanmasına imkân tanımıştır.**

”

Edebiyat dünyamızda dostluklar kimi zaman derinleşen fikirsel çatışmalardan kimi zaman da farklı bakış açılarını anlamaya ve kabul etmeye dayalı bir birliktelikten doğar. Bu dostluklar farklı düşünceleri, zıt görüşleri bir araya getirerek edebiyatın insanın içsel çatışmalarından, toplumsal sorumluluklarına kadar geniş bir yelpazeye hitap etmesine de imkân sağlar.

Edebiyatımızda kavgalar ve dostluklar, sanatçıların fikir ve estetik çatışmalarının yansımasıyla edebiyatın gelişim sürecinde önemli bir yer tutar. Çatışan ancak birbirini tamamlayan ve sonunda bir araya gelen fikirlerin yolculuğu sanatın kucaklayan çatısına doğru ilerler.

Türk edebiyatında ilk edebî tartışma olarak kabul edilen Namık Kemal ve Ziya Paşa arasındaki

“Harabat” tartışması, Recaizade Mahmut Ekrem ve Muallim Naci arasında “zemzeme-demdeme” çatışması, Ahmet Mithat Efendi’nin başlattığı “dekanlık” eleştirisi, “abes” ile “muktebes” kafiyesinden çıkan ayrışma, Hüseyin Cahit’in “öteki” kavgaları, Tevfik Fikret ile Mehmet Akif Ersoy’un fikir ayrılıkları, Peyami Safa’nın “kalem”, Yaşar Nabi Nayır ile Nurullah Ataç arasındaki “mürekkep” kavgaları, Nazım Hikmet ile Necip Fazıl’ın sert atışmaları, Garip şiir akımı yüzünden çıkan meydan savaşları, edebiyatımızın en sarsıcı tartışmalarından sadece birkaçıdır. Bu tartışmalar, edebiyat dünyasında yalnız eleştiri ve polemik sınırlarında kalmamış, zaman zaman kişisel sataşmalara dönüşerek edebî atmosferi keskinleştirmiş ve “Ben senin cemaziyelevvelini bilirim!”⁽¹⁾ anlayışıyla edebiyatımızın en hararetli anlarına sahne

olmuştur. Yine de edebiyatımız farklı görüşlerin, bakış açılarının ve hatta ideolojik farklılıkların zengin bir biçimde harmanlanmasına imkân tanımıştır.

Garip akımı şairleri Orhan Veli, Melih Cevdet ve Oktay Rifat’ın, geleneksel şiir anlayışını kırarak sadeleşme sürecine girerken yaptığı şiirsel devrim, II. Yeni’nin çağrışımlarla beslenen hayallerinin yansıması ve soyut dünyası, Attila İlhan öncülüğünde Maviciler’in özgün bakış açıları ve Hisarcılar’ın gelenekselciliği arasındaki dostluklar, edebiyatın sadece dilde değil, düşünce düzeyinde de ne denli dönüştüğünü göstermiştir bizlere. Birbirinden farklı bu akımlar, karşıt düşünceleri bir araya getirerek hem sanatsal hem de toplumsal sorumluluk taşıyan eserler üretmişlerdir.

Cahit Sıtkı Tarancı ve Yedi
Meşalecilerden Ziya Osman
Saba'nın dostluğu âdeta kelimelerle
ilmek ilmek örülmüş dostluk
örneğiydi. Cahit Sıtkı, Paris'teyken
memleket hasretini, yalnızlığını en
çok Ziya Osman Saba'ya yazmış,
o ise mektuplarıyla dostunu
her daim teselli etmişti. Cahit
Sıtkı'nın hastalık ve yalnızlıkla
boğuştuğu zamanlarda arkadaşına
yazdığı mektuplar, Ziya Osman'ın
sığınılacak güvenilir bir liman
olduğunun yansımasından başka
neydi ki? Galatasaray Lisesinde
başlayan bu derin dostluğun
sembolü olan Cahit Sıtkı'nın
Ziya'ya Mektuplar'ı, şiir estetiği
üzerine kurulmuş edebiyatımızın
nadir örneklerinden. İşte bu içten
mektuplardan bir kesit: "Dünyada
iki rıyasız insan tanıdım, biri annem
biri de sen... Vakaa anneme on
beşte bir filan yazıyorum; ya sana?
Yazmıyorsun diyemezsin Ziyacığım,
zira şiir yazdığım zamanlar, başını
omuzumda uzatıp mısralarıma
bakışlarının baharını serpen sensin
ve her zaman şiir yazdığımı göre
her zaman beraberim seninle (...)
İstanbul'dayken içime sıkıntı bastığı
zaman sana koşardım, çünkü sen
benim için yalnız vefâkar ve hâlden
anlar bir dost değil, aynı zamanda,
açık havayı, güneşi, baharı, iyiliği
de temsil eden, nasıl olup da insan
kalıbına girdiğine daima hayret
ettiğim bir meleksin."⁽²⁾

**...ağın modern
tabiriyle “empati”
kurabilen yazar ve
şairlere ne mutlu!**

Sanatçıların birbirine yazdığı mektuplar, hem edebiyat camiasının gündemini canlı tutmakta hem de mektuplar aracılığıyla onların farklı bakış açılarını ne denli özenli bir üslupla yansıttıklarını belgeler nitelikte. Attila İlhan’a yazılan mektupların derlendiğı *Attilâ İlhan’a Edebiyat Dünyasından Mektuplar* adlı eserde özellikle İsmet Özel’in “ağabeyim” hitaplarıyla başlayan mektupları, İlhan’a saygı ve sevgisini ne de güzel sergilemekte.

“Değerli ağabeyim Attila İlhan,

Size kolaylıkla ağabey demek cesareti ne sizinle bir kez oturup konuşmuş olmaktan, ne de benden yaşça büyük oluşunuzdan geliyor. Aslında nice kakavanın kafasına uyacak olsam size yazmam bile tuhaf olurdu. Oysa ben Ankara’ya vardığımın hemen ikinci günü size yazmayı gündeme aldım.”⁽³⁾

Benzer şekilde, Attila İlhan ve Cemil Meriç arasındaki mektuplaşmalar, farklı fikirlerin birbirine duyduğu saygıyı gözler önüne serer. Cemil Meriç, Attila İlhan’a yazdığı bir mektubunda, onun yazılarını şu sözlerle değerlendirir: “Bizim kuşağın toplumcuları arasında Cemil Meriç adının özel bir yeri vardır ki, ben ya ıslah kabul etmez bir sentimental, ya da içi dışı bir adam olduğumdan, yıllar geçse de seni hep o yerde muhafaza ettim ...” Cemil Meriç de bu sözlerle son derece mutlu olduğunu ifade eder ve her ne kadar farklı dünyaların insanları olsalar da İlhan’a yönelik şu sözleri sarf eder mektubunda: “Yazılarını daima büyük bir muhabbetle okudum.

Onlarda egzotik meyvelerin tadı var. Bizim iklimin meyveleri değil desem, haksızlık etmiş olurum. Ama yine de lezzetleri başka; daha baş döndürücü, daha usareli. Âdem’i cennetten kovduran mahiyeti meçhul meyveye daha yakın. Şimdilik aramızdaki tek ihtilaf kelimeler konusunda. Kurum Türkçesine senden başka hiç kimsede tahammül edemiyorum. Bu bahisde ve yalnız bu bahisde mutaassıbım. Hemen kaydedeyim ki ‘Kurtlar Sofrası’nın dili tam gönlüme göre. Üsluptan söz etmiyorum. Üslup daima sensin. Deli dolu, candan ve ısıracı. Derbederliği içinde mükemmel.”⁽⁴⁾

Nazım Hikmet ve Kemal Tahir’in dostluğu da zor zamanların içten bir kardeşliği olarak edebiyat tarihimize geçmiştir. Nazım Hikmet, “Yine görüşürüz, dostlarım benim, yine görüşürüz ...Beraber güneşe güler, beraber dövüşürüz ...” dizeleriyle Kemal Tahir’e yazdığı bir mektubunda geleceğe dair umutlarını kaleme almıştır. Her iki sanatçı da cezaevindeyken mektuplarıyla birbirlerine güç vermiştir. Hapishane mektupları, yalnızca iki yazarın edebiyat ve sanat üzerine fikir alışverişi yaptığı belgeler olmakla kalmamış aynı zamanda Türkiye’nin toplumsal yapısına dair derin analizlerin ve mücadele ruhunun yansıması olmuştur. Nazım Hikmet’in, “Bana bak, Kemal Tahir, sen bu dünyada benim Piraye’den sonra en yakın dostumsun, kardeşimsin, oğlumsun, Memet’im gibi bir şeyimsin biraz. Onun için senin başından geçenleri bir aylık yoldan dahi yanındaymışım gibi gayet iyi anlarım.”⁽⁵⁾

satırlarından da anlaşıldığı gibi hapishane onların dostluklarının derinleştiği yer olmuştur.

Aziz Nesin'in, Nesin Vakfı adına Necip Fazıl'a yazdığı bir mektup, her ne kadar farklı düşünen sanatçılar olsalar da edebiyat ortak paydasında birleşilebileceğinin bize göstergesi. 5 Aralık 1980 tarihli mektubunda Nesin'in Necip Fazıl'a hitabı ve kullandığı kelimelerdeki özen dikkatlerden kaçmıyor: "Üstat, çoktan beri ziyaretinize gelmek istiyorum. Ancak ben, sizden çok uzakta oturuyorum. Çatalca'da kimsesiz çocuklar için kurduğum vakıfta yaşamaktayım. Yine de bir gün ziyaretinize geleceğim. Kültür Bakanlığı büyük ödülünü kazandığınız için sizi candan kutlarım. Bu ödülü almakla Kültür Bakanlığını onurlandırdınız. Size gelecektim, ama üç gün sonra Almanya'ya gidiyorum; bir ay sonra döneceğim. Altı yıldan beri "Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı" adı ile bir yıllık çıkarmaktayım. Size son sayısını gönderiyorum, tetkik etmeniz için. İnşallah yüzüncü yaşınızda da sizi tebrik etme bana kismet olur. Ben sizden dokuz yaş küçüğüm. Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı için, yetmiş beşinci yaşınıza dair bir yazı vermenizi rica ediyorum...Ziyaretinize geleceğim. Yolunuz düşerse bir gün sizi vakfa da misafir etmekten şeref duyarım. Neslihan Hanımefendi'ye lütfen saygılarımı bildiriniz. Her zaman dostluklar..."⁽⁶⁾

Ahmet Hamdi Tanpınar ve Nurullah Ataç, Türk edebiyatında birbirlerine duydukları saygı ve derin dostlukla bilinen iki önemli

isimdir. Ataç'ın eleştirel bakış açısı, Tanpınar'ın ise sanatsal duyarlılığı edebî tartışmalara farklı bir boyut kazandırmıştır. Tanpınar'ın 5 Mart 1946 tarihinde *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan "Dostluğa ve Nurullah Ataç'a Dair" başlıklı yazısında, Ataç'a olan sevgisini ve dostluğunu şu sözlerle ifade ediyor: "O bazı düşünce hâlinde ben şaşkın bir heyecan kasırgasında ömrümüz hemen hemen beraber geçti. En fazla ayrıldığımızı sandığımız zamanlarda ve yerlerde. Yani fikirlerde bile aramızda birbirimizi anlayacağımızdan emin olmanın köprüsü vardı."⁽⁷⁾

Edebiyatımızda dostluklar üzerine anılacak daha çok isim var elbette. Fakat son olarak dostlukları bir kitabın adına ilham olan, ortak bir idealin ve sanatın etrafında kenetlenmiş bir kardeşlik ruhunun yansıması Yedi Güzel Adam'ı da anmadan geçemeyeceğim. Sezai Karakoç ve Necip Fazıl'ın yolundan giden Kahramanmaraş Lisesinde bir araya gelmiş gençler, yıllarca sürecektir bir dostluk ve edebî dayanışmanın temelini atar. Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt, Rasim Özdenören, Nuri Pakdil, Mehmet Akif İnan, Alaeddin Özdenören ve Ali Kutlay, edebiyatı ve dostluğu hayatlarının merkezine koymuş, birbirlerini hem sanatsal hem de manevi anlamda beslemiştir. Cahit Zarifoğlu'nun *Yedi Güzel Adam* adlı eseri, bu dostluğun ve ortak idealin yansımasıdır: "Yedi güzel adamdan birisi kan görür; birisi aşk görür, biri yar, biri bela, biri dağ; biri de sofraya görür."⁽⁸⁾ Bizler de onların gözüyle bu geniş yelpazeyi görür, edebiyatın büyüklüğüyle zenginleşir, birleşiriz.

Birbirinin sınırlarını bilen, özgürlük alanlarına saygı duyan, onun gibi düşünmese de kalemine değer veren, ne yazık ki sıkça yaptığımız sınıflandırma ile "öteki" olanı anlamaya çalışan, hani çağın modern tabiriyle "empati" kurabilen yazar ve şairlere ne mutlu! Montaigne'in "Ne için birbirimizi severiz?" sorusuna verdiği cevap esasında edebiyat dünyamızdaki dostluk ve tartışma eksenini en iyi şekilde özetler: "Çünkü o kendisiydi, ben de kendim."

Kaynakça

1. Ahmet Hamdi Tanpınar, *Dostluğa ve Nurullah Ataç'a Dair*, Beyan Yayınları, İstanbul: 1946.
2. Belgin Sarmaşık, *Attila İlhan'a Edebiyat Dünyasından Mektuplar*, Otopsi Yayınları, İstanbul: 1996, s. 228.
3. Cahit Sıtkı Tarancı, *Ziya'ya Mektuplar*, Varlık Yayınları, İstanbul: 1957, s. 48, 52.
4. Cahit Zarifoğlu, *Yedi Güzel Adam*, Beyan Yayınları, İstanbul: 2013.
5. Emin Karaca, *Türk Edebiyatında Kavga En Büyük En Önemli En Bilgili Yazar Benim!..*, Kibele Yayınları, İstanbul: 2017.
6. Nazım Hikmet, *Kemal Tahir'e Mapusane'den Mektuplar*, Milliyet Yayınları, İstanbul: 1996, s. 28, 138.
7. <https://www.nfk.com.tr/mektup-telgraf-not/mektup-2/>.

BİR BEN YOKTUR BEDENDEN DIŞARI

CANAN OLPAK KOÇ

“Üryan geldim gene üryan giderim.” diyor Karacaoğlan. Hemen peşinden de neden üryan gideceğini açıklıyor: “Ölmemeğe elde fermanım mı var.” Ne de doğru söylemiş şair. Çıplak geliyoruz bu dünyaya, şayet kefeni bir tür kıyafet saymazsak yine çıplak gideceğiz. Azrail gelip canımızı talep ettiğinde de her türlü dünyevi bir kimden soyunmak zorundayız.

Bir zamanlar bu topraklarda, kendilerine Melami denilen gönül ve hak ehli insanlar yaşardı. Belki de onlar, “üryan”lık gerçeğini en hakiki şekilde anlamış olanlardı. Allah’la aralarındaki ilişkiyi tamamen içselleştirmiş kişilerdi Melamiler. İbadetlerini, inanç derinliklerini başka gözlerin görmesine gerek duymazlardı. Hâliyle ibadetlerini gizlerlerdi, onun da ötesinde başka gözlerle bir beynamaz, bir ayyaş, bir berduş gibi görünmeye çalışırlardı.

Melamilik özünde soyunmak demektir: Kibirden, benlikten soyunmak. Madem dünyaya geldiğinde bilgidan, korkudan, gösteriştan yoksundur insan; sonradan edindiklerini yanında götürmeyeceğine göre tüm bunları yaşarken de üzerinden atmış görünmelidir. Ve soyunduklarının yerine, tasavvufi terimle söyleyecek olursak “tecrit hırkası” giymelidir.

Tecrit hırkası maalesef, derin anlamlara sahip daha nicesi gibi

gittikçe unutulmuş kavramlardan. Oysa modern zamanlar insanının tıklandığı noktalarda, maskelerden sıyrılmaya ilham vermesi yönüyle ne de büyük bir ihtiyaçtır o tür hırkalar. Hele ki sıradan insanların bile sosyal medyada abartılıp, makyajlanıp, filtreden geçirip öyle paylaşıldığı günümüzde.

Baki, sonbahar rüzgârının bir bahçedeki yapraklara neler yaptığını anlattığı o nefis gazelinde, tecrit hırkasının ne anlama geldiğini çok güzel anlatır:

Eşcâr-ı bâğ hırka-i tecrîde girdiler
Bâd-ı hazân çemende el aldı çenârdan

Baki’nin ilk bakışta dediği şu: Bahçenin ağaçları tecrit hırkası giydi, çemende sonbahar rüzgârı çınardan el aldı. Kapalı istiare sanatının başarıyla kullanıldığı beyitte şairin asıl söylemek istediğine gelince: Tasavvuf ehli tecrit hırkası giyer. Bu giyinme aslında bir tür tezdâd içerir. Zira hırka giymek, kibirden soyunmak demektir. Baki, ağaçlar da yapraklarını soyunarak gösterişlerinden arındıklarını söylüyor. Elbette şairin herhangi bir tasavvufi ritüeli açıklama gayesi yok. O sadece teşbih yapıyor, ağaçların yapraklarını dökmesiyle kibirlere soyunduklarını örneklemek amacıyla tasavvuf ehlinin tecrit hırkası giymesinden yararlanıyor. Yine şair, tasavvuftaki “el almak” ifadesiyle

de çınar yapraklarının ele benzemesi arasında ilgi kuruyor.

Sözlükte melamet; kınamak, kötülemek, ayıplamak gibi anlamlara geliyor. Melamilik de kınanmak, ayıplanmak pahasına bile olsa ibadetini, inancını gizli tutmak temeline dayanan bir öğretidir. Tabii melamet bir de şiirsel tanımı var. O tanım da Baki’yle çağdaş bir başka büyük şairden, Fuzulî’den gelsin:

Ey Fuzûlî ben melâmet mülkünün
sultânıyım
Berk-i âhım tâc-ı zer sîm-i sirişkim
taht-ı âc

Kendi lisanınca “Ey Fuzuli,” diyor şair, “ben melamet ülkesinin sultanıyım; ahımın şimşegi altın taçtır, gümüş gözyaşım fildişinden yapılmış tahtımdır.” Fuzuli, sahici âşıkların; yürekten gelen âh u feryatlarını taç, gözyaşlarını taht eyleyerek melamet ülkesinin sultanı olabileceklerini söylerken dünyevi kabullerle itibar gösterilenleri değersizleştiriyor: Makam, mevki, mal, mülk, ünvan... İnsanın Allah’la kurduğu gönül bağında bunların hiçbir önemi yok çünkü. Asıl olan özdür; öz de kıyafete gereksinim duymaz.

Burada akla, Nasrettin Hocamızın o meşhur fıkrası kendiliğinden geliyor: Ye kürküm ye meselesi. Hocamız, giydiği kürk nedeniyle onu başköşeye

oturutanları hicvetmek için kürkünü yemeğe daldırırken Melamice bir duruşun tam aksi istikametinde olanları eleştirmiyor mudur? Asıl kıymetin öze, kıyafetin içinde bulunan insana verilmesi gerektiğini söylemiyor mudur? O nedenle Fuzulî'nin "kendi lisanınca" melamet kavramını tanımladığını söyledim. Zira ifade yöntemleri farklı olsa da Nasrettin Hoca'yla Fuzulî aynı hakikati dile getiriyorlar, hakiki öze ulaşmak için biçimden vazgeçmek gerektiğini vurguluyorlar.

Melamilik gelip geçici bir heves değildir. Yaşam biçimidir, eylemsel karşılığı da bulunan bir tür felsefedir. İçsel derinlikten gündelik hayata yaşamın her bir anına sirayet eder. Nitekim Rubai vadisinin Türk edebiyatındaki büyük temsilcisi Azmizade Haleti şu beytinde, Melamilik tabiatının vücuttan ayrılmasının imkânsız olduğunu söylüyor:

Kâdir olmaz itmege tâb-ı melâmetden
cüdâ
Cismimün hâkisterin gezdürse yellerle
sabâ

Haleti, sabah yellerinin, vücudunun küllerini dört bir yana savursa da melameti karakterinden ayırmaya gücünün yetmeyeceği iddiasında. Nasıl bir özgüven bu böyle? Nasıl bir inanmışlık? Nasıl bir teslimiyet ve kabullenme? Kabullenme çünkü o bedeni kül eyleyenin, gönül yangısı olduğu aşikâr. Sabah yeliyse serinliğiyle malum. Âşık, sabah yeli serinlik vermek yerine gönül yangısını arttırsa ve küle dönen bedenini dört bir yana savursa bile tabiatına sadık kalacağını söylüyor.

Divan şiirini ilahi yahut beşeri, aşktan ayrı düşünmek imkânsız. Şu durumda şairlerin melametele

aşkı buluşturmaları da kaçınılmaz olacaktır.

Bursalı Rahmi;
Başuma ursan melâmet oklarını dön-
mezem
Bu meseldür dostum âşık gerekdür
ârsuz

Beyitte geçen "melamet okları"ndan kasıt; halkın Melamileri ayıplamaları, hor görmeleri. Ki bir Melami'nin, kendini olduğundan farklı gösterme amacı da bu. Böylece kibrin tehlikeli kollarına düşmekten kurtuluyor, nefesine gem vurmayı başarıyor. Rahmi de sevgilisine sesleniyor ve "Beni ne denli hor görürsen gör aşkımdan vazgeçmem." diyor. İddiasını pekiştirmek için bir de atasözünden yararlanıyor: Âşık arsız olmalıdır.

Divan şairleri melameti çoğunlukla, tasavvufi tarafından ziyade sözcüğün ayıplanma, kınanma anlamlarıyla kullanıyorlar. Aşk yüzünden yaptıklarına yönelik eleştirilere melamet oku diyorlar. Aşığı ayıplayanlarsa, Fuzulî'nin o meşhur gazelinde geçen "Bana ta'n eyleyen gafil" ifadesinde de olduğu üzere, gafil kabul ediliyorlar. Gafil yani aşktan, gönülden, içsel zenginlikten, hayatın özünden habersiz.

Gönül ehli olmayı talep etmek, ayıplanmayı peşinen kabullenmek demek. Hayreti;

Hayretîyem kim boyun virdüm belâ
şemşîrine
Cânumı itdüm hedef cânâ melâmet
tîrine

derken boynunu bela kılıcına verdiğini, canını da melamet okuna hedef tahtası hâline getirdiğini söylüyor.

İnsan burada sormadan edemiyor: Kim bir başkasını, âşık olduğu için hangi sebeple ayıplar ki? Hele ki gerçek aşkların, dostlukların, bağlılıkların kalmadığından yakındığımız şimdiki zamanda bunu anlamak güç görünüyor.

Öyle değil işte. Aşk bir sembol sadece. Somut, maddiyata dayalı, dünyevi karşılığı olmayan her türlü bağlılığın adıdır aşk. Belki de divan şairleri, aşk adı altında şairliklerini dile getiriyorlardı; onları ta'n eyleyenler de şiir yazmayı gereksiz bir uğraş sayan maddiyatçılar, nesnel faydacılardı. Günümüzde de benzer bakış açısına sahip olanlar var sonuçta.

Madem söze Melamilik kavramıyla başladık ve sözün devamını şiirle sürdürdük, sonunu büyük şairimiz laedriyi anarak getirelim.

Laedri, divan şiirinde şairi bilinmeyen şiirler için kullanılır. Bir nevi halk şiirindeki anonim kavramının karşılığı. Bana kalırsa şiirinin altına imzanı atmamak da bir tür Melamice tavır. Çünkü tıpkı banisi bilinmeyen ama suyu içilen çeşmelerde olduğu gibi, sözünü zamana emanet ederek kendi isminden vazgeçebilme büyüklüğü gösterebilmişlerdir laedri şairler. Şu laedri beyit, tam da bunu söyler işte:

Açıldı defter-i ehl-i melamet kaydolan
gelsin
Cekinen nam u kayddan gelmesin
lakayd olan gelsin.

Najman Darwish*İngilizceden Çeviren: **Ali Tacar****BOMBARDIMAN BİTTİ**

Seni yarın hiç kimse tanımayacak.
 Bombardıman bitti,
 içinde tekrar başlayana kadar.
 Binalar yıkıldı, ufuk yandı,
 ama alevler içinde seni tüketmek için
 yavaşça taşları bile yakacak alevler.
 Öldürülenler uykularına dalmış,
 ama uyku seni asla bulamayacak
 sonsuz uyanık,
 ta ki bu dev taşlar çöksün
 tanrıların gözyaşları olduğu söylenen bu taşlar...
 Affetmek bitti,
 ve merhamet zamanın dışında kanamaktadır.
 Şimdi hiç kimse seni tanımıyor, yarın da kimse
 tanımayacak seni.
 Sen, ağaçlar gibi,
 toprağa ekildin, bombalar düşerken.

B a ş K a
S e s l e r

*1978'de Kudüs'te doğmuştur. Çağdaş Arap şairlerinden biri olarak tanımlanan Filistinli bir şairdir.

İKİ CİHAN GÜZELLİĞİ

FATMA ASİYE ŞENAT

Dünya bura, “iki kapılı bir han”. Bir yönüyle çok güzel, çok renkli, janjanlı; bir yönüyle zorlayıcı, yorucu, belalı. Her ne kadar “yalan” desek de “yalandan yüzümüze güldüğünü” çok derinden bilsek de hakikat olmasını belki de en çok istediğimiz rüya âlemi. Rüya, oyun, eğlence ama hakiki hayatın da fragmanı dünyadaki varoluşumuz, zira esas film ölümden sonra başlayacak.

Nasıl ki fragmanda filme dair bütün detaylar anlaşılmaz; benzer şekilde burada olup bitenleri de anlamakta ve anlamlandırmakta zorlanır bazen insanlar. Cazip olsun diye yapılan özel kolaj sebebiyle fragmanı izlerken film hakkında yanlış kanaatlere sahip olunabildiği gibi, şimdi burada gerçekleştirilen hayatın ön gösterimini filmin tamamı zannedip bütün olayı şu an seyredilenlerden

ibaret sananlar da tek varoluş formu olarak doğumla geline, ölümle terk edilen dünyayı görenler de olur. Doğumdan öncesiyle ölümden sonrası üzerinde düşünmeyi istikrarlı şekilde reddedenler ya da görmezden gelenler de mevcut, hem de pek çok ne yazık ki!

Burada başlayıp burada biten bir hayat ve varoluş tasavvuru, sınırlı da olsa sonsuzluk üzerinde işlem yapabilme kapasitesiyle yaratılan insan için aslında donanım zayıyatı, ciddi şekilde ufuk daralmasıdır. Lakin gelişim basamaklarının somut evresinde takılıp kalmış bu zevat için sonsuzluk düşüncesinden çekilmedeki büyük kaybı fark etmek bile neredeyse imkânsızlaşır. Para pul, sağlık afiyet, nüfuz, makam, şöhret, güzellik, itibar ya bizatihi ya da erişim umuduyla, imkânıyla varsa gam yoktur. Gözlerini sadece dünya hayatına ve onun güzelliklerine dikenler için burada istedikleri elde edilebiliyorsa gerisi mühim olmaz çoğu zaman. Bu hayat tasavvuruna sahip insanların biricik hedefi haz ve konforu artırmaktır, onların Allah’tan talepleri de bu yöndedir: “Rabbimiz, bize dünyada ver.”(Bakara 2/201) derler. Allah’a özel konuşmalarında konu hep sevdiceğine bir an önce kavuşma, yüksek dereceyle okuldan mezun olma, yurt dışındayla burslu öğrenim görme, oğlanın üniversitede en prestijli bölümü

tutturması, kızın en rahat çalışacağı şehre atanması, hayat konforunun daha da artması için bol bol para pul, evlatların geleceğini garantiye almak için mal mülk kazanma, sağlık sıhhatin devamlı olması, yakın iş arkadaşlarından önce terfi almanın önemi vs. başlıkları etrafında döner durur. Düşüncelerinde, hayat plan projelerinde, dualarında ahirete bir pay ayırmayanlara ahirette ne pay ayrılır acep?

Bir başka tarz grup daha var dünya üzerinde yaşayan. Hayatı seven, hayatı kendisine bahşedeni daha da çok seven bu grubun gündeminde de nasip olması için niyaz edilen yâr, oğlanın üniversitesi, kızın tayini, kendi terfii, sağlık-şifa meseleleri, hayalleri süsleyen ev, araba vs. var. Var olmasına var da tek başına değil, ilaveten bir ahiret, Allah'a kavuşma günü sonrasına bir yatırım da bunların gündeminde kendisine geniş, güzel ve sağlam bir karşılık bulur. Onların Allah'la sohbetlerinin konusuna da yansır bu durum: *"Rabbimiz! Bize bu dünyada da güzellikler ver, öteki dünyada da güzellikler ver, bizi cehennem azabından koru."* (Bakara 2/202)

Nefesli varoluşun memleketi dünyaya dört elle sarılmış, onun güzel şekilde imarının mimarı olmak ve kendisine insan olarak yaratılmış olmakla yüklenen "hâlife" sorumluluğunu en güzel surette gerçekleştirmek için canla başla gayretliler bu gruptakiler. Ta Âdem babayla Havva anadan kalma iyilik ata tohumlarını cennet bahçelerini süslesin, misler gibi kokutsun diye bu dünya tarla-

sına ekmek için azimle uğraşırlar. İman ehlinde olarak iki dünya arasındaki kapıdan geçerse buradaki her iyiliğin, güzelliğin, doğru davranışın kat kat artırılarak oradaki hayatın tefrişinde kullanılacağına bütün kalpleriyle inanır onlar.

Dünya hayatı ve güzellikleriyle kavgalı değillerdir, küskün hiç değil. Onların da kavuşmak istedikleri sevdicekları vardır, dereceyle bitirmek istedikleri bir okulları, burslu olarak kazanmak istedikleri yurt dışında bir üniversiteleri... Onların da oğlu en prestijli üniversitede bölüm kazanır, çok sevinir, Allah'a şükreder, orada kazanacağı beceri ve birikimle iki cihanını da mamur edecek hizmetler üretebilsin diye dualar ederler. Oğlan kazanamazsa üzürlüler ama karalar bağlayıp oturmazlar, "vardır bunda da bir hayır" deyip o hayrı bulup hayatlarına davet etmeye koyulurlar. Kızının rahatça çalışabileceği yere atanması için dualar eder, atama sonuçları açıklanınca öyle bir yer olsa da olmasa da iyi insanlar çıksın karşısına diye niyazı artırır. Hem dünyada hem ahirette Allah'tan güzellik, esenlik, afiyet isteyenler grubundan biri de kazancı bol, bereketli olsun diler ama sadece kendi konforunu artırmak için değil. Ahirette, nereden ne yolla kazanıp nereye harcadığının hesabını vermeden bir tek adım atamayacağını bilir ve maddi manevi bütün yatırımlarını buna göre planlar.

Burada yeşiller, çiçekler içinde, pınarlı, çaylı bir tabiat köşesine

çekilse aklına hemen cennet düşer, Kur'an'daki cennet tasvirlerini okuyunca havaya girer, hayaller kurmaya başlar. Çok sevdiği bir yiyecek olsa "ay benim cennetimde bundan da olsun" der, Rahmet-i Rahman'a tevdi ettiği bir sevdiğiyle cennette cem olunma ümidi ile teselli eder kendini. Azap ayetlerini okuduğunda ise mumla parmağının ucunu yaktığında hissettiği acı aklına gelir, "Ah şu kadarı bile nasıl can yakıyor, Ya Rabbi sen koru bizi cehennem azabından, cehenneme sürükleyecek hâl ve gidişattan." diye içli içli dua eder. Huzurlu yuvasında bile yarıncı hesap kitap aklına düşünce ürperir, sevdikleri gözünün önüne gelir bir bir, kendini ve onları cehennemden azat ettirecek eylem planını gözden geçirir. Hülâsa buradadır, buranın helal tadını çıkarır, yanı sıra sonsuzluğun nimetlerini de tehlikelerini de aklından bir an çıkarmaz inanan, bütün hayat tasavvurunu bu kabul üzerinden oluşturur. Zaten inanana yaraşan iki dünyanın herhangi birisine fazladan meyletmeden, geçici ile kalıcı olanı ayırt ederek ikisine dair emeğini, gayretini, ümit ve hayalini dengede tutmaktır.

(Yazarın sevgili okuyucusundan özel ricası: Bundan sonra bu duayı namazlarımızda okurken "Rabbenâ" kısmından başlayarak doğrudan anlamına odaklanalım, zira bu bizim meşhur "Rabbenâ âtinâ" duamız. Ezberi anlamla buluşturalım ki tam hac ahkâmı ile ilgili ayetlerin arasında yer alan bu dua, her okuyuşumuzda kutsal mekân ve zamanda edilen duaların gücüne erişsin.)

Panoptikon, günümüz dijital toplumun “gözetim” boyutunu tasvirde en çok müracaat edilen kavramlardan biri. 18. yüzyıl sonlarında İngiliz filozof Jeremy Bentham’ın tasarladığı bir hapishane modelidir *Panoptikon*. “Tüm olan biteni gözetleyen” manasına gelen kavramın işaret ettiği tasarım, ortada bir kule ve onu çevreleyen dairesel tek odalı hücrelerden müteşekkildi. Mimari tasarımı her hücre birbirinden bağımsızdı ve kulenin bulunduğu avluya açıyordu hücrelerin kapıları.

Gözetleyenin merkezde olduğu, herhangi bir anda “görünmeden gözetlediği” bir yapıydı bu. Gözetleyen orada olmasa dahi mahkûmlar daimî olarak gözetlendiğini hissediyor, gözetleniyor olmanın etkisiyle eylemlerini düzenlerlerdi. Tam da bu yüzden *panoptikon*, demirden, betondan yapılmış bir binadan fazlasıydı; mahkûmlar orada sürekli izlendikleri vehmiyle iradeleri bağlanmış gibiydiler.

20. yüzyılda Michel Foucault *panoptikon*u bilginin bir iktidar aracına dönüştüğünü ortaya koyduğu analizlerinde metafor olarak kullandı. *Panoptikon* bir iktidar biçimine işaret ediyordu onun nazarında. *Panoptikon* tarzı bir gözetim, özgürlük bağlamında ciddi bir sorun teşkil ediyordu. George Orwell’in

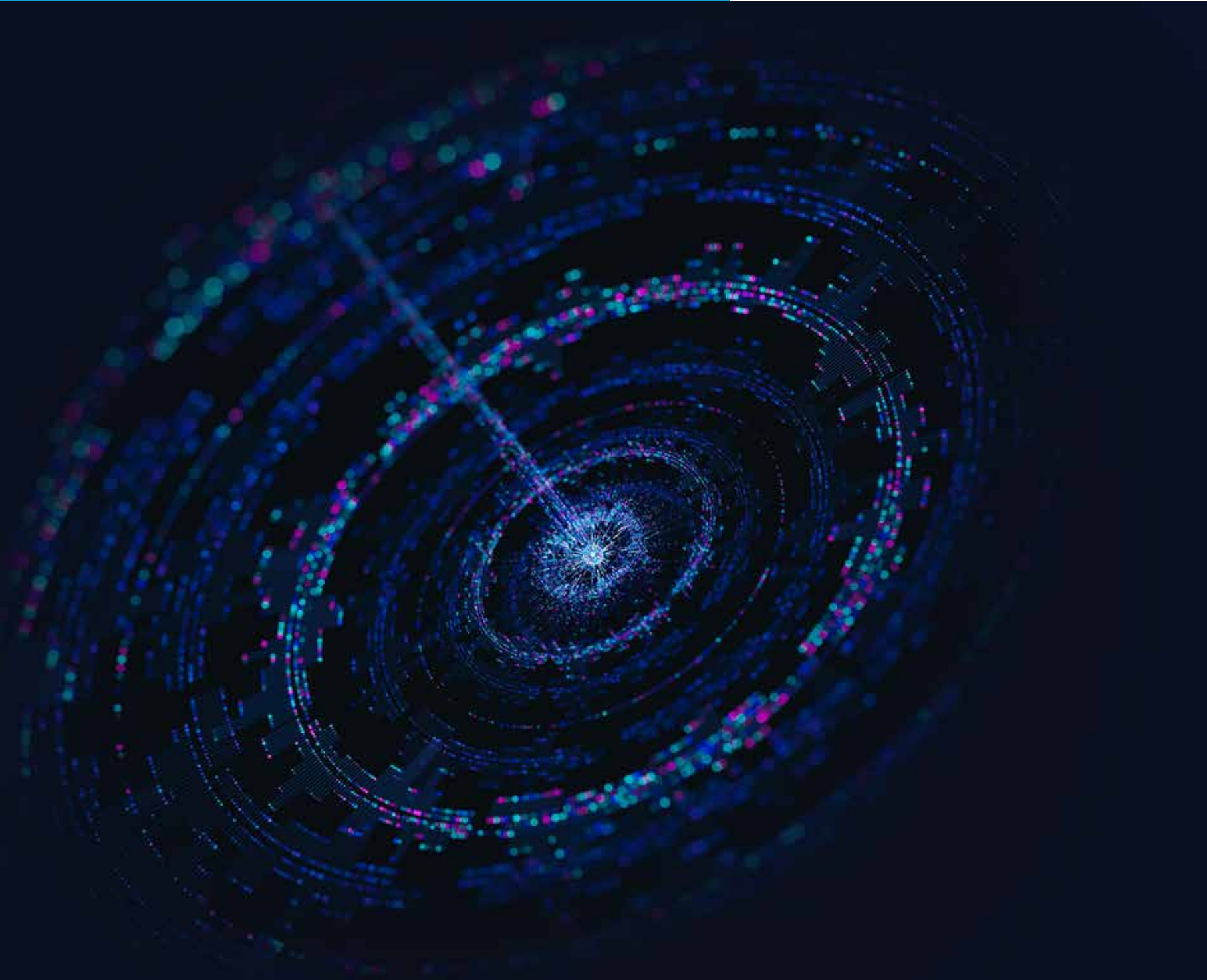
distopyası 1984’te yer alan “Büyük Birader” metaforu ile birlikte *panoptikon*, dijital çağın gözetim mekanizmalarını anlamamız için güçlü bir imge hâline geldi. Bu kurguda, kullandığımız cihazlardaki, bulunduğumuz ortamlardaki sayısız sensör, dijital ayak izlerimizi büyük biraderin dijital gözleriyle kaydediyor, işliyor ve merkezî bir yerde görünmez bir kule gibi topluyor. Gözetleme mekanizması hayatımızın her sahnesine nüfuz ederken gözetleyenlerin, dijital *panoptikon*un görünmez gardiyanlarının kim olduğunu ise bilmiyoruz.

Çağdaş insan gözetimi içselleştiriyor ve bu, âdeta bir yaşam tarzına dönüşüyor. Dijital dünya, konfor ve sınırsız erişim vaadiyle sunulduğundan, *panoptikon*da bir hapishanede olduğumuzu hissetmiyoruz. Bu yaşam tarzında “şeffaflık” talebi, mahremiyete galebe çalıyor. Yeni düzende mahremiyet, -belki de muhafaza etmemiz gereken en mühim değer- en kolay vazgeçtiğimiz şeye dönüşüyor. Bile isteye vazgeçmesek dahi mahremiyetimizi korumak için çekmek istediğimiz perdeler işlevsiz kalıyor, ördüğümüz duvarlar ise saydamlaşıyor. Birçok cihazı, uygulamayı kullanırken “yetkilendir” seçeneğini onaylayarak gözetimi zaten kabul etmiş oluyoruz.

Dijital *panoptikon*a dönüşen gözetim ağı, küresel düzeyde birçok açıdan eleştirilere tabii tutuluyor. Eleştirilerin odağında, bu sistemin insanın içsel özgürlüğüne gölge düşürdüğü hususu var. *Panoptikon*da olduğu gibi, dijital dünyada da sürekli gözetlenme ihtimali, eylemlerimizi şekillendirebiliyor. Her daim izleniyor olma duygusu halet-i ruhiyemizi de etkiliyor. Kendi içimize döndüğümüzde dahi bir yabancının bakışını üzerimizde hissedebiliyoruz.

Dijital *panoptikon*un bakışı altında, bilge ve erdemli olma çabamız ile eylemlerimiz, dijital gardiyanların takdirini kazanma amacına dönüşebiliyor, onların onaylarıyla hareket edebiliyoruz. Gözetlenmenin beraberinde getirdiği eylemler ile sahici eylemler birbirine karışıyor bu durumda.

Öte yandan, söz konusu mekanizma, dijital ayak izlerimiz üzerinden manipüle edilmemize ve şekillendirilmemize yol açabiliyor. İnsanı nesneleştiren, bir veri yığının indirgeyen bu yapıda algoritmalar hayatlarımıza hükmeder hâle gelebiliyor. Her iki durumda da hür iradî eylemlerde bulunan bireyler olmaktan çıkıp sınırları çizilmiş, iradesi kısıtlanmış dijital *panoptikon* mahkûmlarına dönüşebiliyoruz.

Dijital panoptikonu analiz edenler bu yapıyı zaman zaman ilahi gözetleme ile mukayese ediyor. Oysa bu iki durum arasında derece değil; mahiyet farkı var. Zira yalnızca ilahi olana her şeyi görme kudreti atfeden dünya görüşü, gözetimi ontolojik eşitler arasında bir otorite veya tahakküm meselesine değil; vicdan muhasebesine ve takva bilincine dayalı manevi bir gözetime bağlar. *Dijital panoptikon* ise bizimle eşit statüdeki varlıkların

tahakkümünü ve onların iktidarından doğan eşitsiz durumu beraberinde getirir. Bireylerin yaşamı üzerinde birkaç teknoloji şirketi ya da devletin bilgi ve kontrole sahip olabileceği ihtimali, yukarıda bahsi geçen riskleri taşıyan, rahatsız edici bir duruma işaret eder.

Dijital panoptikondan farklı olarak ilahi kudretin huzurunda olma bilinci, teslimiyetin özgürlüğe dönüştüğü bir hâldir. Bu nazar

tahakküm edici değil anlam vericidir, rahmetle muamele eder, tövbe ve bağışlama imkânı barındırır. Kulun kemâl sürecinde ona gerçek anlamda özgür olmanın kapılarını açan bir nazardır. Bu çerçevede “Lâ ilahe” ifadesi, tüm tahakküm zincirlerinin kırılmasını ifade eder. Kimin takdirini aradığımızı defaatle sorgulatır. Bu anlamda ilahi nazar, *dijital panoptikonun* maruz bıraktığı baskıdan uzak kalmanın da yoludur.

MUSTAFA KUTLU'YU OKUMAK İÇİN 10 SEBEP

SUAVİ KEMAL YAZGIÇ

BİR 6 Mart 1947'de Erzincan'ın İli ilçesine bağlı Kuruçay nahiyesinde doğan Mustafa Kutlu'nun ocukluğu, Walter Benjamin'in "Al ve kaç, zira sahip olduğun tek hazine budur." sözünü doğrulayacak kadar renklidir. Kutlu, hayat mektebinin en önemli derslerinden biri olan tabiat bilgisini o günlerde alır. Çocukluğunun ortasından Fırat Nehri akan Kutlu, babasının emekli olup yerleştiği Erzincan'da ise selüloz kitaplarla, sinemayla ve meşin top ile tanışır. Kitabı bir yazar olmayacağı daha o günlerden bellidir. Mustafa Kutlu, sanki bir gün hikâye yazmak için futbol oynamış ve resme başlamış gibidir. Çünkü Kutlu'nun hikâyesini mümkün kılan dikkatin gelişmesinde top peşinde koşmasının, desenler yapmasının da büyük bir payı vardır.

İKİ Mustafa Kutlu; bireyin ne çıktığı, bireyciliğin bir tabu hâline geldiği ve bir ifrat noktası olarak insansızlaşmaya vardığı günümüz edebiyatında yeni olmayan ama bizim için farklı bir damara işaret ediyor kitaplarıyla. Halka ait, halk bir damar olarak tanımlayabiliriz bunu. Kelimenin günümüzde kullanıldığı medyatik anlamıyla değil de 1929'da Rusya'da kullanıldığı anlamıyla popülist diyebiliriz Kutlu için. Yani bir halkdır Mustafa Kutlu. Halkın, halklığın belli bir görüşün tekelinde olduğu vehminin yaygınlığına rağmen hikâye dünyasını, halkın hikâyesi üstüne kurmuştur o.

İlk dört kitabını yeterli görmediği için tekrar yayımlatmayan Mustafa Kutlu'nun kendi mecrasını bulduğu ilk kitabı ise *Yokuşa Akan Sular*'dır. Ondan sonra yayımlanan dört kitapla birlikte oluşan "beşleme" yani *Yoksulluk İçimizde, Ya Tahammül Ya Sefer, Bu Böyledir ve Sır*. 1950 sonrası yaşanan sancılı dönüşümler silsilesini konu edinen ve Kutlu'nun *Ya Tahammül Ya Sefer* için söylediği "Saklı yanlarımızı deşifre eder. Bir muhasebedir. Her hesaplaşma gibi acıtır ruhumuzu." cümlelerinin geçerli olduğu kitaplardır bunlar. Kutlu bu "beşleme" için şu tarifi yapar: "şark hikâyesini esas aldım. Yani bir ereve hikâye ve içinde diğer parçalar. Bu da tasavvufi bir yapı yani. şark'ta zaten sanat dili tasavvuf üzerine kurulmuştur."

DÖRT *Uzun Hikâye*, Kutlu için yeni bir dönemin de habercisidir. *Uzun Hikâye* ile başlayan ve *Beyhude mrm, Mavi Kuş, Tufandan önce* ve *Rzgrlı Pazar* ile devam eden sonraki beş kitap ise geleneğin başka bir yönünü esas alıyor; o da halk kültürü ve halk hikyeleridir.

BES Mustafa Kutlu hikâyeleri mekân olarak ağırlıklı kasaba merkezlidir. Şehirde geçen hikâyelerinin bir kısmı bile esasen kasabasının şehirde yaşadığı kamaşmayı anlattığı için kasaba merkezli birer anlatı olarak değerlendirilebilir. Nitekim Kutlu da kendisiyle yapılan bir röportajda şunları söyler: “Yazı hayatımda başlangıçtan bugüne takip ettiğim esaslı bir konu var: Türkiye’de toplumsal dönüşüm. Bunun en önemli konu olduğu kanaatindeyim; çünkü gerçekten Türkiye 1950’den itibaren yani çarışın, kara sabanın ortadan kalkışından itibaren çok köklü değişmelere sahne oldu. Halil İnalcık, ‘Osmanlı toprak düzeni 1950’ye kadar devam etti.’ diyor. Ben de Türkiye’nin 1950’den itibaren çok değiştiğini gözlemliyorum. Sırf siyasi değişikliklerden değil; çarışın yerine kara lastiğin, sabanın yerine pulluğun gelmesi gibi toplumsal ve kültürel değişikliklerden bahsediyorum.”

ALTI Huzursuz Bacak ve Sıradışı Bir Ödül Töreni beraberce okunduğunda, yitip gidenin taşradan ibaret olmadığı daha net bir şekilde anlaşılabilir. Huzursuz Bacak’ta asıl merkez olan Batı’dan modern taşra olan İstanbul’a gelen Ömer Faruk’un hikâyesini anlatan Mustafa Kutlu, tüketim toplumunun taşrası olan bu büyük şehrin çarpıklıklarına dikkat çeker.

YEDİ Mustafa Kutlu, hikâyeleriyle yaşadığımız savrulmaların, dönüşümlerin seyir defterini tutmuş bir yazardır. Onun kaleme aldığı denemeler ise aynı kaygının farklı bir formda ifadesidir öncelikle. *Yoksulluk Kitabı*, *Vitrinde Olmak*, *Vatan Yahut İnternet* hep bu çizgide ortaya çıkan kitaplardır nitekim. *Bir Demet İstanbul* ise aynı duyarlığın İstanbul’daki yansımalarını toplayan bir çalışma.

SEKİZ Mustafa Kutlu’nun İstanbul’la ilgili bir başka hassasiyeti ise “müze kent” vurgusunda gizli. Venedik, Roma gibi tarihî şehirlerin düştüğü bir tuzak bu. Turistlere iyi fotoğraf veren, onlara güzel güzel anılar satan, buna karşılık insansızlaşan, hayattan mahrum kalan ve bir şehirden ziyade film platosunu andıran devasa mekânlara dönüşme sürecidir bu.

DOKUZ

Mustafa Kutlu’nun kitaplarını bir “iyilik külliyatı” olarak okuyabiliriz. Habis karakterlerin, kötülüğün, karanlık tarafa geçen iyilerin hikâyelerinin bu denli prim yaptığı bir zamanda bir yazar için sıra dışı olan tavır belki de bir “iyilik külliyatı” oluşturmaktır. Ancak bu aşamada ihtar etmem gereken bir başka nokta daha var. Kutlu’nun edebiyatta işlediği “iyilik”, kof bir kötü olmama hâli veya evrene pozitif mesaj gönderme gayreti değil. O, bütün bu kötülüğün içinde iyi olanı derinlemesine anlatıyor. Onun kaleme aldığı iyilik kötülüğün içinde ve “bedel” ödemeyi göze alarak “iyi” olmayı seçen bir karakterin sadaka-i cariyesi âdeti.

ON Hızlı tüketim, çarkları daha hızlı çeviriyor ve çarklar daha hızla döndükçe yeni olan da hızla eskiyip yerini daha yeniye bırakıyor. Kutlu ise yeni olanın sorgusuz sualsiz tüketilmesinin bedelini ağır bir şekilde ödediğimizi ve daha ağır bedelleri de ödemenin arifesinde olduğumuzu hatırlatarak bize “kanaat ekonomisini” öneriyor. “Başarı”nın, bahası ve bedeli ne olursa olsun amaç hâline getirildiği bir zamanda “kanaat”ten bahsetmek konuların en zorunu seçmek anlamına geliyor. Kutlu bu anlamda “uzun yolu” ve “dar kapıyı” tercih ve tavsiye ediyor.

Japon animasyon filmleri arasında özel bir yere sahip olan fantastik anime türündeki Mirai'nin yönetmenliğini ve senaristliğini Mamoru Hosoda yapıyor. Filmde dört yaşındaki Kun'un kız kardeşı olduktan sonraki yaşıadıkları ve yaşıattıkları etkili bir biçimde anlatılıyor.

Kun, ailenin ilgi odağı olarak mutlu bir şekilde yaşıarken kız kardeşinin dünyaya gelmesiyle hayatı baştan sona değişıyor. zerindeki ilgi bölünüp bunu evdeki bir bebekle paylaşmak zorunda kalınca kıskançlık krizleri de başlıyor. Ama ne başlamak. Kardeşinin kafasına tren vurmaktan onu bir istasyon

gibi kullanmaya, başının üzerinde krakerleri sıralayıp uykusunda ağılatmaya kadar onun canını sıkacak her yola başvuruyor. Bu sırada anne ve baba iyi ebeveyn olmanın yollarını arıyor. alışıma hayatına geri dönmek üzere olan anne, bütün işleri evden alışıma imkânı da olan babaya devrediyor. Alışılagelmişin dışıında fakat bir o kadar da normal bir ebeveynlik türü izlediğimiz filmde, sahnelerin hayatın doğal akışıında işlenmesi artılarından bir tanesi oluyor. Kun doğduğu zaman onunla çok fazla ilgilenemeyen baba adayı bu kez bahanelere sığınmaktan vazgeçip sorumluluk alıyor. Ailedeki dengenin bu denli sakin

bir yerden sağlanması da bir diğer artısı diyebiliriz. Anne baba olarak çocuklarına yetip yetemediklerini tartışıan ebeveynler, her ailede olabilecek derin sorgulamalara giriyor. Yalnızca ocuğa bakmakla kalmayıp evin bütün işleriyle de ilgilenince baba, başta biraz bocalasa da zamanla alışıyor ve toparlıyor.

Japonların aile geleneklerine göre yeni doğan kız çocuğu için vitrine bir erkek bir de kız oyuncak bebek bırakılıyor. Kız çocuğunun ismi konulduktan bir gün sonra kutuya geri yerleştirmesi gerekiyor. İnanışlarına göre bebekler kutuya ne kadar geç konulursa kız çocuğu da o kadar geç evlenirmiş. Her bir gün gelecekte bir yıla denk sayılıyor. İş seyahatine çıkmak zorunda olan anne, evde çocuklarla kalan babayı uyarıyor. Babaları yorgunluktan bebekleri kutuya kaldırmayı unutunca Mirai'nin gençliği meşe ağacının arkasından çıkıp Kun'un yanına geliyor. Ondan rica etse de yalnız başına bu işi halledemeyince birlikte kutuya kaldırıp batıl da olsa bir inancın gerçekleşmesini engelliyorlar. Gelenekte var olan bazı inanışların günümüz dünyasına sanat yoluyla aktarımı kolaylaşıyor. Sinema, insanların sözlü anlatımdan görsel anlatıma geçmelerine ve gelecek nesillere geçmişin hikâyelerini daha kolay aktarmalarına sebep oluyor.

Filmin ilgi çekici noktalarından bir tanesi olayları küçük bir çocuğun bakış açısından çok doğru noktalara temas ederek anlatması. Anne ve babasının bocaladığı ve ne yapacaklarını şaşırıldığı yerlerde, nitelikli insan olma çabasının tam da bu kriz anlarında ortaya çıktığını görmemizi sağlıyor. Çocuklarına yetebilme kaygısının içtenlikle işlendiği sahnelerde senaryo gerçeklikle bağını oldukça güçlendiriyor. Kun'un annesi ile anneannesi arasında geçen diyalogda dikkate değer bir an yaşanıyor.

-Nihayetinde tek umudum mutlu olmaları, diyor annesi.

-Çocuk yetiştirmek umut etmektir.

Hikâyenin ana merkezinde ise tabii ki Kun ve onun sonsuz hayal dünyası var. Animasyonun fantastik boyutunu da bu kısım oluşturuyor. Kun bahçedeki meşe ağacı sayesinde âdetâ zamanda yolculuk yapıyor. Metafor olarak filmlerde kullanımına sıkça rastladığımız ağacın sinematografisi, estetik güzelliğin doğal bir yansıması ve insanla doğa arasındaki bağın bir göstergesi oluyor. Kun ne zaman üzülse ya da içinden çıkmadığı bir duygu durumu içerisine girse meşe ağacının etrafında bir ışık parlıyor ve yeni bir hikâyenin kapıları açılıyor.

İlkinde köpekleri Yukko'yu insan kılgısında gören Kun, onunla konuşup oynadıktan sonra empati duygusunu tadıyor. Ailesine ona kaliteli bir

Film Künyesi:

2019 / 1 s 38 dk / Aile

Orijinal Adı: Mirai

Oyuncular: Moka

Kamishiraishi, Haru Kuroki,
Gen Hoshino

Yönetmen: Momaro Hasoda

Ülke: Japonya

mama almaları konusunda uyarıyor. İkinci defa bahçeye çıktığında kız kardeşinin gelecekte gelen büyümüş hâliyle karşılaşıyor. Onunla olan iletişimi ve bağı da zamanla geliyor. Abisini kendisine iyi davranması konusunda uyaran Mirai, büyüdüğünde iletişimlerinin ne kadar kuvvetli olacağını da sinyallerini veriyor. Elbette bu fantastik olaylar zinciri annesinin küçüklüğü ve büyükbabasının gençlik zamanlarına kadar gidiyor. Annesiyle arkadaş olduğu bu sekansta, Kun'un dağınıklığına kızan annesinin onun yaşlarındayken ne kadar da hareketli ve yaramaz bir çocuk olduğunu gö-

rüyoruz. Bu film, geçmişin de güzel bir hatırlatıcısı oluyor.

Hem geçmişe hem de geleceğe yapılan bu kısa yolculuklar, Kun'u olgunlaştırıyor. İzleyici açısından eşsiz bir seyir zevki sunan animasyonda yer yer korkutucu olabilecek sahnelerde yer verilmiş. Çizimleri ve renk paletiyle Japon anime dünyasının içerisine seyirciyi çeken ve hayran bırakan bir film olduğunu söyleyebiliriz. İnsanın kendini anlama çabasında başvuracağı ilk duraklardan birinin çocukluk dönemi olduğunu da bu sayede idrak etmiş oluyoruz.

GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE

AYŞE ŞENTÜRK

Ayazıyla meşhur Anadolu'nun bu büyük şehrinde sabahın yakıcı soğukunda yürüyorum. Yalnız değilim, bir grup insan da bana eşlik ediyor. Hızlı adımlarından anladığım kadarıyla işlerine yetişme telaşındalar. Zamanın bereketini yitirdiğimizden beri vakit yetmez oldu her birimize. Hep bir aceleyle hareket hâlindeyiz. Ev, iş, okul döngüsüyle bu sarmalın içinde savrulup gidiyoruz. Neyse ki toplantım iptal olduğundan kızımı okula bırakınca aheste bir yürüyüş için fırsat doğdu bugün. Şehrin koşturmaca ve tantanasından uzak sessiz, sakin bir atmosferde temiz hava ne iyi gelecekti zihnime ve ruhuma.

Evimize uzak sayılmayacak mesafedeki vadi parka gitmeye karar verdim. Burayı hep sevmişimdir. Çeşit çeşit ağaçları, rengarenk mis kokulu çiçekleri ve ortada akan küçük deresiyle bizden bir yer gibi gelir bana. Ya da şöyle söyleyeyim yaratılış ham maddesine uygun aslı toprak olup yine toprakla buluşacak insanın doğasıyla uyumlu kişiye kendini iyi hissettirip dertlerini unutturan bir yer. Belki de modern hayatın çok katlı yapılarıyla kavgalı olan yanımda nedeniyle böyle romantik düşünüyorum. Ancak uzmanların söylediği yeni bir sağaltım yöntemi olarak "orman banyosu" benim tezimi haklı çıkarıyor.

Ayaklarımın soğuktan iyice üşüyüp ellerimin adeta buz tuttuğunu fark edince sebep-sonuç içeren bu mantıksal çıkarımlardan sıyrıldım sonra. Ne önemi vardı şimdi bu analizlerin diye söylenmeyi de ihmal etmedim. Mantoma iyice büründüm ve iki yanı ağaçlı tamamen toprak yol olan dere boyunca ilerlerken hava kar topluyor diye geçirdim içimden. Rahmetli anneannem böyle söylerdi bu havalar için. Az sonra yüzüme düşen ilk kar tanesiyle eskilerin doğayı ne kadar yakından tanıyan bilge insan olduklarına bir kez daha şahitlik ettim. Gittikçe artan kar yağışı ve etrafta kimselerin olmaması rahatlığıyla kollarımı iki yana açtım, yüzümü hafifçe göğe çevirdim, gözlerimi kapadım, tıpkı çocukluğumdaki gibi. Şimdi zaman geriye sarmış otuz sene öncesine dönmüştüm. Karı çok seven minik kızdı kollarını açıp karı kucaklayan. Evlerinin geniş mutfağındaki divana uzanmış, tül perdeyi sonuna kadar açıp lapa lapa yağın karın gökyüzünden inişini mutlulukla seyreden çocuktum şimdi. Bahçelerindeki kamelyaları, erik, ayva, incir ağaçlarının dalları, komşu Hatice teyzenin çatısı, girişin demir kapısı her yer bembeyaz olmuştu. Annesi yemek pişiriyor, kardeşleri oynuyor, babası her zamanki köşesinde sessizce gazetesini okuyordu. Kar demek bütün sevdiklerinin bir arada olması mı demekti acaba?

Şimdide sahneye üniversite birinci sınıftaki kız çıkmıştı. Dolmuşların tıklım tıklım bir vaziyette durakları geçerek yolcu alamadığı, şehrine gidecek son otobüse zor yetişen akşamın geç saatinde yollardaki genç kız. Otobüsten inince aniden bastırın kar yağışı altındaki ıssız sokaklarda gökyüzünden süzülen beyaz tanelerinin ve bir de tazecik hayallerinin kendisine eşlik ettiği cesur kız. Islanan ayaklarını önemsemeyip kulağındaki walkmanden dinlediği şiirlerle adaletsizlik ve haksızlıklara başkaldıran dünyayı kurtarma heyecanındaki idealist kız. Evine vardığında içinin sıcacık olduğu ve bu sıcaklığın salondaki odun sobasından değil, bütün ailenin birlikte olmasının verdiği huzurdan kaynaklı olduğunu ancak ilerleyen yaşlarında fark edecek masum kız.

Geçmişten sıyrılıp gözlerimi açtığımda, tıpkı o günlerde olduğu gibi her yer bembeyaz olmuştu. Yıllar geçmiş, şehirler değişmiş, roller farklılaşmıştı belki ama kar hem safiyeti hem de soğukluğunun içinde barındırdığı sıcaklığıyla aynı huzurdu benim için. Sevdiklerimden, hayat soframızdan eksilenler gözlerimin yaşarmasına sebep olsa da hatıralarının tazeliği hüznümü bir nebze hafifletmişti. Ve ben çocukluğumun o masum sevinciyle yine kollarımı açmış gökten düşen mucizeleri kucaklıyordum, bu kez sevdiklerimi kucakladığımı düşünerek.

*"Sonra ansızın o hatıra karşımda beliriverdi. Bu tat, Combray'da pazar sabahları Leonie halamın günaydın demeye odasına gittiğimde, çayına ya da ıhlamuruna batırıp bana verdiği bir parça madlenin tadıydı."

Bu köşe, Marcel Proust'un *Geçmiş Zamanın Peşinde* adlı eserinden ilhamla hazırlanmıştır.

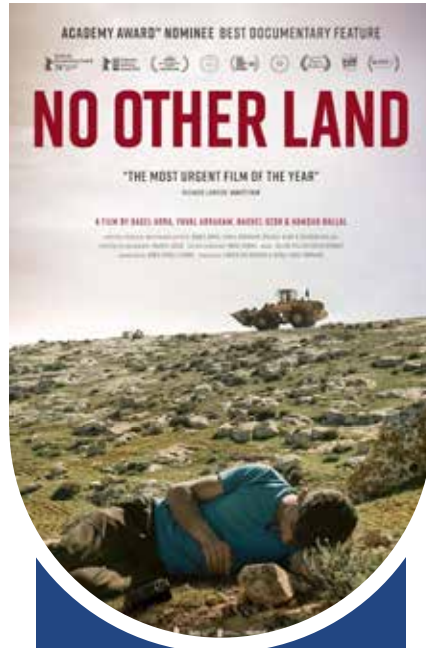
Geçerken
KİTAPLIK

Geçerken Kitaplık'ın eserlerine bir yenisi daha eklendi! Ahmet Melih Karauğuz *İnsan Olmanın Hikâyesini Yeniden Düşünmek* adlı kitabıyla değişen dünyada insan ve anlam arasındaki dengeyi yeniden kuruyor. Dijitalleşme, gerçek-sanal çatışması ve kıyamet sonrası düzen üzerine düşünmeye iten *İnsan Olmanın Hikâyesini Yeniden Düşünmek*, okurlarına kaliteli bir vakit vadediyor.

**NE
HABER?**
Hazırlayan:
ELİF GÜL MAHUR SALİ

Türk dünyasının en önemli mütefekkirlerinden Hoca Ahmed Yesevi'nin kabrinin bulunduğu Kazakistan'ın Türkistan şehri, devlet koruması altına alındı. Böylelikle kentin iki bin yıllık tarihinin tanıtılmasının önü açıldı. Türkistan, ülkede özel statüyle koruma altına alınan tek kent konumunda.

İsrail'in Batı Şeria'daki işgalini anlatan *No Other Land*, 2025 Oscar Ödülleri'nde "En İyi Belgesel" ödülünü kazandı. Ödül töreninde konuşan Basel Adra, İsrail zulmüne dikkat çekerek gelecek nesillerin aynı acıları yaşamaması temennisinde bulundu.

Sümeyye Özgen'in deneme kitabı *Sonsuz Düşler Labirenti* geçtiğimiz ay okurlarıyla buluştu. Hece Yayınları'ndan çıkan kitapta yazar, okuyucuyu Goethe'den Muhammed İkbal'e, Simone Weil'den Rilke'ye, Samuel Beckett'ten Bulgakov'a, on dokuz yazarın söz armonisine, içsel uygarlığına bakmaya davet ediyor.

